

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

ŠPECIFIKUM SOCIÁLNYCH SIETÍ V KYBERPRIESTORE

Bakalárska práca

Študijný program: Psychológia

Školiace pracovisko: Katedra psychologických vied

Školiteľ: Mgr. Martin Pohánka

Nitra 2010

Denisa Jančíková

Touto cestou by so rada poďakovala školiteľovi Mgr. Martinovi Pohánkovi za cenné rady, pedagogické usmernenie, konštruktívnu kritiku, pomoc a podporu pri spracovávaní bakalárskej práce.

V neposlednom rade ďakujem všetkým respondentom, ktorí sa zúčastnili výskumu.

ABSTRAKT

JANČÍKOVÁ, Denisa: Špecifikum sociálnych sietí v kyberpriestore. [Bakalárska práca]. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva; Katedra psychologických vied. Školiteľ: Mgr. Martin Pohánka. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár. Nitra : FSVaZ, 2010. 56 s.

Cieľom predloženej bakalárskej práce je preskúmať, aké benefity prináša tak masovo rozšírená a jedna z najpopulárnejších on-line sociálnych sietí Facebook (FB). Autorka sa zameriava na overenie predpokladu, že používanie Facebooku, ako prostriedku na sociálnu interakciu s priateľmi, dokáže zvýšiť tri druhy sociálneho kapitálu (premost'ujúci, spájajúci, udržiavací) a vnímanú sociálnu oporu. Ďalej porovnáva aktívnych užívateľov Facebooku s „neužívateľmi“ Facebooku. Výskumnú vzorku tvorilo 172 respondentov (študenti SŠ, študenti VŠ, zamestnaní aj nezamestnaní ľudia) vo vekovom rozpätí 17-42 rokov. Na získanie dát bol použitý dotazník ISCS na sociálny kapitál vyvinutý Williamsom (2006), ďalej boli využité škály merajúce intenzitu používania Facebooku a udržiavací sociálny kapitál, vytvorené Ellison et al. (2007) a dotazník MISU na sociálnu oporu (Schraggeová, 1993). Výsledky ukázali, že intenzita používania Facebooku je v pozitívnom vzťahu s premost'ujúcim a udržiavacím sociálnym kapitálom, ale nebola asociovaná so spájajúcim kapitálom a vnímanou sociálnou oporou. Potvrdil sa pozitívny vzťah medzi spájajúcim sociálnym kapitálom a emocionálnou a inštrumentálnou oporou. Predpoklad, že významne vyšší udržiavací sociálny kapitál bude u študentov 1.ročníka vysokej školy, sa nám nedokázal. A nakoniec komparácia aktívnych užívateľov a „neužívateľov“ potvrdila vyšší premost'ujúci sociálny kapitál u aktívnych užívateľov FB, avšak žiadny významný rozdiel sa nepreukázal pri spájajúcom sociálnom kapitáli a vnímanej sociálnej opore.

Kľúčové slová: On-line sociálne siete. Sociálna sieť. Sociálny kapitál. Sociálna opora.

ABSTRAKT

JANČÍKOVÁ, Denisa: Specification of social network sites in cyberspace. [Bachelor thesis]. Constantine the Philosopher University in Nitra. Faculty of Social Sciences and Health Care; Department of Psychological Sciences. Consultant: Mgr. Martin Pohánka. Educational qualification degree: Bachelor. Nitra: FSVaZ, 2010. 56 p.

The aim of this bachelor thesis is to explore what benefits such massive widespread and one of the most popular social network sites Facebook bring. The author focuses on verifying the assumption that the use of Facebook as a tool of social interaction with friends can increase three kinds of social capital (bridging, bonding, maintained) and perceived social support. Furthermore, she is comparing the active users of Facebook with non-users. The research sample consisted of 172 respondents (high school students, university students, employed and unemployed people) in the age range 17-42 years. To obtain the data, the questionnaire ISCS for social capital developed by Williams (2006), the scale measuring the intensity of Facebook use and maintained social capital created by Ellison et al. (2007) and the MISU questionnaire for social support (Schraggeová, 1993) were used. The results showed that the intensity of Facebook use was correlated with bridging and maintained social capital, but was not correlated with bonding social capital and perceived social support. A positive relationship between bonding social capital and emotional and instrumental support was confirmed. The assumption that a significantly higher maintained social capital will be in 1st class university students was not attested. Finally, comparison of the active users of Facebook with non-users confirmed a higher bridging social capital in active FB users, but no significant difference was demonstrated in bonding social capital and perceived social support.

Key words: Social network sites. Social network. Social capital. Social support.

OBSAH

ABSTRAKT	4
ZOZNAM TABULIEK	8
ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK	9
ÚVOD	10
1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	11
1.1 SOCIÁLNA SIEŤ.....	11
1.1.1 SOCIÁLNA SIEŤ A SOCIÁLNA OPORA.....	11
1.2 SOCIÁLNY KAPITÁL.....	12
1.2.1 SPÁJAJÚCI SOCIÁLNY KAPITÁL.....	13
1.2.2 PREMOSTŤUJÚCI SOCIÁLNY KAPITÁL.....	13
1.2.3 SOCIÁLNY KAPITÁL, SOCIÁLNA SIEŤ A SOCIÁLNA OPORA.....	14
1.3 SOCIÁLNA OPORA.....	14
1.3.1 SOCIÁLNA OPORA A JEJ VZŤAH K ROZNYM PSYCHOLOGICKÝM ASPEKTOM.....	15
1.3.2 DRUHY SOCIÁLNEJ OPORY.....	16
1.3.3 DIFERENCÁCIA SOCIÁLNEJ OPORY.....	17
1.3.3.1 ANTICIPOVANÁ SOCIÁLNA OPORA.....	17
1.3.3.2 ZÍSKANÁ SOCIÁLNA OPORA.....	17
1.4 ŠPECIFIKÁ ON-LINE INTERAKCIE, KOMUNIKÁCIE A IDENTÍT V ANONYMNOM VIRTUÁLNO M PROSTREDÍ.....	18
1.5 ON-LINE SOCIÁLNE SIETE (OSS).....	20
1.5.1 FACEBOOK.....	20
1.5.2 CHARAKTERISTIKY POUŽÍVANIA FACEBOOKU.....	21
1.5.3 VZŤAH MEDZI FACEBOOKOM A SOCIÁLNYM KAPITÁLOM.....	23
1.5.4 SOCIÁLNA OPORA A INTERNET.....	25
1.6 VÝSKUMNÝ PROBLÉM, VÝSKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY.....	26
1.6.1 VÝSKUMNÝ PROBLÉM.....	26
1.6.2 VÝSKUMNÉ OTÁZKY.....	27
1.6.3 VÝSKUMNÉ HYPOTÉZY.....	28
2 METÓDY	31
2.1 VÝSKUMNÁ VZORKA.....	31

2.2 VÝSKUMNÉ PROCEDÚRA.....	31
2.3 METODIKY.....	33
2.4 ŠTATISTICKÉ PROCEDÚRY.....	35
3 VÝSLEDKY.....	36
3.1 DOPLUJÚCE INFORMÁCIE DOTAZNÍKA.....	43
4 DISKUSIA.....	44
ZÁVER.....	50
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV.....	51
PRÍLOHA A (Charakteristika výskumnej vzorky)	
PRÍLOHA B (Doplňujúce otázky v dotazníku)	
PRÍLOHA C (Škála intenzity používania Facebooku, Ellison et al., 2007)	
PRÍLOHA D (Dotazník ISCS, Williams, 2006)	
PRÍLOHA E (Škála „udržiavací sociálny kapitál“, Ellison et al., 2007)	
PRÍLOHA F (Bodové grafy)	

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1 Zloženie výskumnej vzorky podľa veku	31
Tabuľka 2 Zloženie výskumnej vzorky podľa pohlavia	31
Tabuľka 3 Odpovede na otázky, ktorými sme zisťovali, do akej miery sa priatelia na Facebooku prekrývajú s reálnou off-line sociálnou sieťou respondentov	36
Tabuľka 4 Priemerné výsledné skóre vnímanej sociálnej opory, udržiavacieho, spájajúceho a premostujúceho kapitálu v celom výskumnom súbore a koeficienty distribúcie dát	37
Tabuľka 5 Priemerné výsledné skóre vnímanej sociálnej opory, udržiavacieho, spájajúceho a premostujúceho kapitálu a intenzity používania FB aktívnych užívateľov Facebooku a koeficienty distribúcie dát	38
Tabuľka 6 Vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a premostujúcim kapitálom	39
Tabuľka 7 Vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a spájajúcim kapitálom	39
Tabuľka 8 Vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a udržiavacím kapitálom	39
Tabuľka 9 Komparácia dvoch skupín (1.ročník VŠ s ostatnými)	40
Tabuľka 10 Vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a vnímanou sociálnou oporou	40
Tabuľka 11 Vzťah medzi spájajúcim kapitálom a emocionálnou a inštrumentálnou oporou v kríze	41
Tabuľka 12 Porovnanie užívateľov a „neužívateľov“ Facebooku vo vnímanej sociálnej opore a premostujúcom kapitáli	41
Tabuľka 13 Porovnanie užívateľov a „neužívateľov“ Facebooku v spájajúcom kapitáli	42

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

OSS – on-line sociálne siete

FB – Facebook

SK – sociálny kapitál

SO – sociálna opora

VŠ – vysoká škola

SŠ – stredná škola

EO v kríze – emocionálna opora v kríze

IO v kríze – emocionálna opora v kríze

IPFB – intenzita používania Facebooku

SPK – spájajúci kapitál

PK – premostujúci kapitál

n – počet respondentov

AM – aritmetický priemer

SD – štandardná odchýlka

t – Studentov t-test

df – stupne voľnosti

p – signifikancia

ÚVOD

Za posledné štyri roky si najväčšiu popularitu medzi miliónmi ľudí na svete zažila nová on-line sociálna sieť Facebook. Dalo by sa odhadnúť, že na Slovensku sa tento špecifický spôsob komunikácie prostredníctvom internetu, dostáva do povedomia ľudí približne dva roky. Za svoju krátku existenciu si Facebook získal nespočetné množstvo užívateľov. Práve z toho dôvodu sa stal stredobodom záujmu médií, ale aj výskumníkov.

Rozhodli sme sa zaoberať fenoménom Facebook, pretože jeho aktuálnosť, masovosť, popularita a často aj veľká obľúbenosť medzi ľuďmi si vyžiadala našu pozornosť. Prečo sa táto on-line sociálna sieť teší takej veľkej obľube? Jeden zo sloganov ktoré sa zobrazujú na hlavnej stránke Facebook hovorí sám za seba: „*Facebook Vám pomáha udržiavať spojenie s ľuďmi vo Vašom živote*“.

Na jednej strane človek využíva svoje kapacity, schopnosti, znalosti či skúsenosti, ktoré mu pomáhajú v živote prežiť. Avšak na strane druhej, sa človek neraz môže vyskytnúť v situácii, kde si sám už nevie dať rady. Kto a ako mu niekto pomôže, často závisí od toho, akú sociálnu sieť má daný jednotlivec vytvorenú. Dobrá, pevná sociálna sieť s hlbokými a dôležitými osobami, ale aj sieť rôznorodých ľudí je to, čo niekedy odlišuje úspešných ľudí od neúspešných. Súhrnne môžeme povedať, že to či sa úspech v riešení problémov dostaví závisí od toho, akým sociálnym kapitálom jedinec disponuje.

Ako cieľ sme si stanovili preskúmať pozitívne stránky, ktoré on-line sociálna sieť Facebook prináša. Zamerali sme sa nato, či používanie Facebooku smeruje k zvýšeniu sociálneho kapitálu. Následne sme si položili otázku, ak Facebook zohráva úlohu v kumulovaní sociálneho kapitálu, aké výhody prinesie zvýšený sociálny kapitál? Jeden z benefitov je sociálna opora, ktorá sa neodmysliteľne viaže na dobré interpersonálne vzťahy.

Pri zadefinovaní pojmov sme vychádzali zo slovenskej (Bačová, 2007 a pod.) , českej (Křivohlavý, 1999; Šolcová, Kebza, 1999 a 2003; Šmahel 2001 a 2003 a pod.) a hlavne zahraničnej literatúry. Najväčšiu informačnú hodnotu pre nás mali doposiaľ realizované zahraničné výskumy (Ellison et al., 2007 a 2008; Tomai et al., 2010; Williams, 2007 a pod.), ktoré riešili problematiku používania Facebooku. Nedostatok slovenských výskumov zameraných na on-line sociálne siete bolo ďalším podnetom pre výber témy našej bakalárskej práce.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

1.1 Sociálna sieť

Pojem sociálna sieť je používaný k charakteristike sociálnych väzieb medzi ľuďmi (Šolcová, Kebza, 1999). Schaefer, Coyne a Lazarus (1981, In Šolcová, Kebza, 1999) navrhli používanie pojmu *sociálna sieť* pre výskum zážitkov, myšlienok a pocitov, súvisiacich s naplňovaním sociálnych vzťahov, realizovaných v rámci siete.

Sarason, Sarason, Gurung, (1997, In Šolcová, Kebza, 2003) chápu sociálne siete a vzťahy k druhým ľuďom ako protektívne faktory životnej spokojnosti, znižujúce pravdepodobnosť, že prežívanie stresu povedie k horšiemu zdraviu.

Neformálna sociálna sieť je dôležitým sociálnym zdrojom. Významnou charakteristikou sociálnej siete je frekvencia kontaktov s blízkymi osobami, s príbuznými a s priateľmi. Druhým základným indikátorom je veľkosť siete, vyjadrená obvykle kvantitou vzťahov, ktoré jedinec vytvára s ostatnými (Šolcová, Kebza, 2003).

1.1.1 Sociálna sieť a sociálna opora

Tardy (1985, In Šolcová, Kebza, 1999) označil sociálnu sieť za hlavný zdroj sociálnej opory, zahrňujúci jednotlivé komponenty (kategórie), prostredníctvom ktorých sa efekt sociálnej opory realizuje. Jej charakteristiky ovplyvňujú pravdepodobnosť toho, či sa jedincovi dostane sociálnej opory (Šolcová, Kebza, 2003).

Ukazuje sa, že veľkosť skupiny a hustota nemajú priamy vzťah k úrovni sociálnej opory. Obe tieto základné sociologické dimenzie sa môžu prejavovať kladne i záporne vo vzťahu k sociálnej opore (Křivohlavý, 1999). Rozhodujúcimi okolnosťami je podľa Šolcovej a Kebzu (1999) kvalita štruktúry sociálnych vzťahov a väzieb, ich reciprocita, intenzita a bohatosť.

Podľa Křivohlavého (1999) z hľadiska sociálnej opory sú pre človeka najdôležitejšie práve tie osoby, ktoré sú človeku najbližšie a patria do najvnútornejšieho kruhu jeho priateľov.

Sociálna opora sa líši od príbuzného konceptu „sociálna sieť“. Na sociálnu sieť sa môžeme pozeráť ako na štruktúru, prostredníctvom ktorej je sociálna opora poskytovaná, zatiaľ čo sociálna opora má funkčný charakter (Kožený, Tišanská, 2003).

1. 2 Sociálny kapitál

Súčasná literatúra vyčleňuje tri základné prístupy k chápaniu a skúmaniu sociálneho kapitálu. Prvý z nich vychádza z prác Pierre Bourdieu (1986, In Bačová, 2007), ktorý chápal sociálny kapitál ako aktuálne alebo potenciálne sociálne zdroje sociálnej sily (účinnosti, moci) jednotlivca a ako potenciál jednotlivca zabezpečiť si (pre seba, či rodinu) uspokojenie potrieb a ďalšie výhody tým, že jednotlivec mobilizuje svoje siete sociálnych vzťahov. Podľa Bourdieu (1986) sociálny kapitál tvoria zdroje jednotlivca, ktoré plynú z jeho sociálnych konexií, všetkých oprávnení, kreditov a výhod, t.j. rešpekt, vážnosť, uznanie, úcta, ktoré jednotlivcovi poskytujú príslušnosť k istej sociálnej vrstve a prístup k aktivitám istých skupín.

Sociológ Coleman (1988, In Bačová, 2007) sociálnym kapitálom označuje tie aspekty sociálnej štruktúry, ktoré uľahčujú isté činnosti aktérov (osôb alebo korporácií) v tejto štruktúre. To značí, že pomocou sociálneho kapitálu môže jednotlivec dosiahnuť to, čo by inak sám dosiahnuť nemohol. Sociálny kapitál umožňuje jedincom zvyšovať svoj ľudský kapitál, t.j. kvalifikácia, poznatky, zručnosti, kompetencie a ďalšie charakteristiky jednotlivcov, relevantné najmä pre ich ekonomickú aktivitu.

Tretí prístup v rozvíjaní konceptu sociálneho kapitálu predstavuje politológ Putnam (1995, In Bačová, 2007), ktorý sociálny kapitál definoval ako tie charakteristiky sociálnej organizácie života a vzťahov, ktoré facilitujú koordináciu a kooperáciu k vzájomnému prospechu. Putnam (1995, 2000, In Bačová, 2007) prezentuje sociálny kapitál ako zvláštnu formu „verejného dobra“, ktorá je zhmotnená predovšetkým v občianskej angažovanosti, t.j. v sieťach dobrovoľných spoločenstiev založených na recipročných sociálnych vzťahoch. Sociálny kapitál zvyšuje kooperáciu, zakladá ekonomickú prosperitu, prináša ľuďom bezpečie, pohodu, spokojnosť, vzájomné porozumenie, lepšie vzťahy, zdravie, atď.

Podľa Putnama (1995, 2000, In Bačová, 2007) akýkoľvek kapitál je definovaný svojou funkciou, t.j. tým, že umožňuje dosahovať také ciele, ktoré by inak neboli možné dosiahnuť.

Podľa Putnamovej (1995, 2000, In Bačová, 2007) teórie sociálneho kapitálu ľudia robia spoločné dobro nie preto, že sa poznajú, ale pretože veria, že ich aktivita bude „odmenená“, čiže „vyplatí sa“, nielen vrátením pomoci treťou stranou, ale aj tým, že vzťahy v spoločenstve budú spoľahlivé a pozitívne. To sa môže uplatniť len vtedy, ak záväznou sociálnou normou pre všetkých je norma lojality a reciprocity. Podobne uvažuje

aj Lin (1999, str.30, In Bačová, 2007), ktorý hovorí, že základná premisa všetkých teórií sociálneho kapitálu je „*investícia do sociálnych vzťahov v očakávaní návratu investície*“. Očakávajú návrat svojich investícií v podobe bezpečia, spoľahlivosti svojho prostredia a celkovo lepšieho života.

Niektoré siete a niektoré interakcie sú kvalitatívne odlišné od ostatných, preto odlišné typy sociálneho kapitálu sú potrebné (Williams, 2006). Putnam (1995, 2000, In Bačová, 2007) rozlišuje dva druhy sociálneho kapitálu – spájajúci a premostujúci sociálny kapitál, ktorým sa venujeme v nasledujúcich podkapitolách.

1. 2.1 Spájajúci sociálny kapitál

Podľa Putnama (1995, 2000, In Bačová, 2007) spájajúci (bonding) kapitál predstavuje spájanie ľudí „rovnakých ako my“ (rodina, príbuzenstvo, blízky priatelia, náboženské a etnické spoločenstvá). Putnam (2000, In Williams, 2006) tvrdí, že jedinci s týmto kapitálom majú menšiu diverzitu vzťahov v ich prostredí, ale majú silnejšie osobné spojenia. Spájajúci sociálny kapitál tvoria silné putá (strong ties), ktoré poskytujú emočnú a materiálnu podporu. Podľa Haythornthwaite et al. (1997) silné putá zahŕňajú intimitu, sebaodhaľovanie, poskytovanie vzájomných služieb, častosť kontaktu, príbuzenstvo, napríklad medzi blízkymi priateľmi.

1. 2.2 Premostovacie sociálny kapitál

Podľa Putnama (1995, 2000, In Bačová, 2007) premostujúci (bridging) kapitál vytvárajú a udržiavajú dobrovoľné združenia a vzťahy ľudí z odlišných skupín a spoločenstiev. Premostovacie sociálne vzťahy sú ako sociálny kapitál hodnotnejšie, lebo vytvárajú „mosty“ medzi rôznymi ľuďmi. Putnam (2000, In Williams, 2006) konštatuje, že jednotlivci si tak vytvárajú slabé putá (weak ties), avšak výsledkom je, že prinášajú širšie „sociálne horizonty“ či pohľady na svet, príležitosti, informácie a nové zdroje. Rovnako podľa Granovettera (1982, In Ellison et al., 2007) premostujúci sociálny kapitál sa vzťahuje na slabé putá, t.j. voľné a nespútané spojenia medzi jednotlivcami, ktorí môžu poskytovať užitočné informácie alebo nové perspektívy, ale poväčšine nie emocionálnu podporu. Haythornthwaite et al. (1997) slabé putá vnímajú ako vo všeobecnosti zriedkavo udržateľné, málo intímne spojenia, napríklad medzi spolupracovníkmi. Podľa Putnama

(2000, In Williams, 2006) dva typy sociálneho kapitálu spolu súvisia, avšak nie sú voči sebe ekvivalentné.

1. 2.3 Sociálny kapitál, sociálna sieť a sociálna opora

Niekoľko ďalších autorov (napr. Fukuyam, 1995; Narayan, 1997; Lin, 1999, In Bačová, 2007) pokračovalo v rozpracovaní a skúmaní sociálneho kapitálu. Lin (1999, In Bačová, 2007) vychádzal z toho, že základom sociálneho kapitálu sú *sociálne siete*, pričom sociálne zdroje ležia v sociálnej štruktúre a jednotlivci majú k týmto zdrojom prístup a účelovo ich mobilizujú.

Hoci sociálny kapitál je flexibilný termín s množstvom definícií v mnohých odboroch (Adler, Kwon, 2002, In Ellison et al., 2008), existuje istý všeobecný konsenzus, v ktorom sociálny kapitál sa vzťahuje na benefity, ktoré získavame od sociálnych vzťahov (Lin, 1999, In Ellison et al., 2008).

Cielené vytváranie sociálneho kapitálu jednotlivcom je úspešnou stratégiou na ceste k úspechu. Pojem sociálny kapitál poskytuje rámec pre mnohé empirické poznatky psychológie. Umožňuje vysvetliť mnoho v živote jedinca – schopnosť nadväzovať vzťahy a fungovať v nich, presadzovanie svojich noriem a hodnôt, zvládanie kríz a zmien, proces budovania kariéry, poskytovanie a prijímanie sociálnej opory (Bačová, 2007).

Báčová (2007) poukazuje na to, že s Putnamovým vyzdvihnutím významu pozitívnych sociálnych sietí pre dobrý život ľudí v rámci svojej koncepcie sociálneho kapitálu, súvisí psychologické skúmanie sociálnych sietí fungujúcich ako vnímaná a poskytovaná sociálna opora. S rozvíjaním konceptu sociálny kapitál súvisia výskumy dôvery a sociálnych noriem, reciprocity, ale týchto výskumov je v psychológii menej v porovnaní so skúmaním sociálnych sietí a sociálnej opory.

Formovaním, udržiavaním, mobilizovaním sociálnych sietí jednotlivca, sa vytvára sociálny kapitál, ktorý so sebou prináša množstvo výhod, príležitosti či rôznych iných sociálnych zdrojov. Jedným zo sociálnych zdrojov je práve sociálna opora.

1.3 Sociálna opora

Sociálna integrácia, sociálne začlenenie človeka do sociálnej štruktúry je významným determinantom jeho psychickej pohody a zdravia. Prostredníctvom

sociálnych väzieb k druhým osobám, skupinám, širšej spoločnosti je jedincovi prístupná sociálna opora, t.j. systém sociálnych vzťahov, prostredníctvom ktorých sa jedincovi dostáva pomoc pri snahe zvládnuť nároky a dosiahnuť cieľ. Zdroje sociálnej opory sú súčasťou systému sociálnych vzťahov jedinca (Šolcová, Kebza, 1999).

Podľa Hellera (1979, In Výrost et al., 2001) je sociálna opora súhrnným vyjadrením pre informácie alebo aktuálne konanie, ktoré vedie jednotlivca k presvedčeniu, že si ho ostatní vážia, stoja o neho a v prípade potreby sú mu ochotní poskytnúť pomoc a starostlivosť.

Křivohlavý (1999, str. 108) pod sociálnou oporou v širšom zmysle rozumie „pomoc, ktorá je poskytovaná druhými ľuďmi danému človeku, ktorý sa nachádza v záťažovej situácii. Všeobecne ide o činnosť, ktorá tomuto človeku jeho záťažovú situáciu určitým spôsobom uľahčuje.“

1.3.1 Sociálna opora a jej vzťah k rôznym psychologickým aspektom

Šolcová a Kebza (1999) uvádzajú dva prístupy k výskumu sociálnej opory:

- v prvom vychádzajú z konceptu sociálnej výmeny
- v druhom je výklad sociálnej opory vysvetľovaný v kontexte psychologicko – medicínskych modelov zvládania stresu či tlmenia negatívnych dôsledkov pre zdravie

Vychádzajúc z konceptu sociálnej výmeny, kde sociálna opora je definovaná ako prebiehajúca transakcia zdrojov medzi členmi sociálnej siete, s cieľom posilniť alebo podporiť pocit pohody a dobré naladenie (well-being), napríklad Kožený, Csémy, Tišanská (2007) výskumne potvrdili, že jednou z premenných životnej spokojnosti adolescentov bola emočná opora, pričom sa ukázalo, že dievčatá častejšie pociťujú prítomnosť emočnej opory v porovnaní s chlapcami. Podobne Snopek, Hublová (2008) zistili, že vnímaná sociálna opora bola pozitívne asociovaná so životnou spokojnosťou a sebahodnotením. Koukola a Ondřejová (2003, In Snopek, Hublová, 2008) prišli k záverom, že adolescenti prijímajú najčastejšie inštrumentálnu a emočnú oporu od kamarátov, spolužiakov a priateľov, zatiaľ čo učitelia a ostatní ľudia poskytovali informačnú oporu. Podľa autorov vzniká všeobecný trend klesania dôležitosti sociálnej opory od rodičov a nárast smerom k vrstovníkom a hlavne k partnerke / partnerovi.

Ak na sociálnu oporu nazeráme v kontexte psychologicko – medicínskych modelov zvládania stresu či tlmenia negatívnych dôsledkov pre zdravie, tak nachádzame v odbornej literatúre nasledujúce výskumné zistenia. Ľudia s rozvinutými sociálnymi väzbami žijú podľa niektorých zistení dlhšie a disponujú lepším fyzickým i duševným zdravím (Berkman, Breslow, 1983; In Šolcová, Kebza, 1999).

System sociálnej opory je v tomto zmysle chápaný ako „nárazníkový“ či tlmiaci systém, chrániaci ľudí proti potenciálnemu škodlivému vplyvu stresových udalostí (Cohen, Wills, 1985; Seeman, Sayles, 1985; In Šolcová, Kebza, 1999). V prípade vplyvu negatívnych životných udalostí bola sociálna opora identifikovaná ako najvýznamnejší prediktor depresie u oboch pohlaví a vo všetkých vekových skupinách (Dean, Ensel, 1982, In Šolcová, Kebza, 1999), ďalej v prípade mimoriadnych udalostí, katastrof a havárií, v súvislosti so vznikom psychosomatických chorôb (Fleming et al., 1982, In Šolcová, Kebza, 1999) a posttraumatickej stresovej poruchy (Shepherd, Hodgkinson, 1990; Taylor, 1987, In Šolcová, Kebza, 1999; King et al., 1998, In Výrost, 2001).

Hoci sociálna opora má pozitívny vplyv na zdravie, tento efekt však často závisí od pohlavia a sociálne ekonomického statusu. To potvrdzuje výskum (Gecková et al., 2003) s adolescentmi, kde ženy, jedinci z nižších sociálno-ekonomických vrstiev a jedinci s nízkou sociálnou oporou, častejšie uvádzali, že nemajú dobré zdravie.

Šolcová a Kebza (2003) potvrdili, že čím je lepšie zamestnanie (ako jeden z ukazovateľov sociálne ekonomického statusu), tým je vyššia úroveň sociálnej opory, teda vzdelanie uľahčuje prístup k sociálnym zdrojom. Vekom klesá počet kontaktov, a tým aj sociálna opora (hlavne u seniorov). Ženy ľahšie vyhľadávajú sociálnu oporu a dokážu viac „profitovať“ zo svojich sociálnych vzťahov v zmysle zisku pre svoju pohodu.

Z longitudinálneho výskumu Bergmana et al. (1990, In Výrost, 2001) vyplýva, že extrovertnejšie osoby si ľahšie vytvárajú sociálnu sieť s prevahou priateľských vzťahov, v dôsledku čoho je u nich vyššia pravdepodobnosť získania sociálnej opory.

1.3.2 Druhy sociálnej opory

House (1981, In Šolcová, Kebza, 1999) rozlíšil 4 zložky obsahu sociálnej opory:

1. *emocionálna* – poskytnutie dôležitých emócií, napr. láska, viera, empatia
2. *hodnotiaca* – hodnotenie komunikácie, tiež relevantné pre sebahodnotenie
3. *informačná* – sprostredkovanie informácií alebo rád, ktoré pomáhajú vyrovnať sa s osobnými problémami

4. *inštrumentálna* – praktické druhy pomoci alebo hmotná, materiálna pomoc

Křivohlavý (1999) doplňuje ďalšiu funkciu sociálnej opory - *udržovanie a utužovanie priateľstva*.

Ganster a Bart (1988, In Šolcová, Kebza, 1999) delia sociálnu oporu na:

1. *štruktúrálnu* – sleduje formálne charakteristiky sociálnych väzieb, napr. stav, členstvo spoločenské role.

2. *funkčnú* – vystihuje kvalitu sociálnych vzťahov, percepcia opory

1.3.3 Diferenciácia sociálnej opory

1.3.3.1 Anticipovaná opora

Anticipovaná opora (anticipated, expected – očakávaná; perceived available - vnímaná ako dosiahnuteľná) je presvedčenie, že významné blízke osoby sú pripravené pomôcť, ak sa objaví takáto potreba (Schwarzerm, Leppin, 1991; Terry, Nielse, Perchard, 1993; Rahim, 1995; Vahtera, Pentti, Uutela, 1996; Krause, 1997, In Šolcová, Kebza, 1999). Reprezentuje všeobecný pocit jedinca, že je ostatnými akceptovaný, že sa oňho zaujímajú, a že mu pomôžu (Schwarzerm, Leppin, 1991, In Šolcová, Kebza, 1999). Môže súvisieť s niektorými osobnostnými charakteristikami, ako sú extravézia, sebavedomie, sociálne kompetencie a pod. (Sarason et al., 1987; Terry, Nielse, Perchard, 1993; In Šolcová, Kebza, 1999).

Křivohlavý (1999) usudzuje, že do určitej miery môžeme považovať vnímanú sociálnu oporu za určitú formu postoja. Predmetom tohto postoja sú druhí ľudia v sociálnej sieti danej osoby a ich vzťahy k danej osobe.

1.3.3.2 Získaná opora

Získaná opora (received, behaviorálna, objective – objektívna) predstavuje pomocné transakcie, ktoré sa jedincovi skutočne dostalo, je založená na konkrétnej skúsenosti v špecifickej situácii (Šolcová, Kebza, 1999).

U anticipovanej opory je predpokladaný pozitívny vplyv na zdravie a pohodu, zatiaľ čo u získanej nie sú vylúčené ani negatívne následky. Podľa niektorých výskumov anticipovaná a získaná opora takmer medzi sebou nekorelujú (Schwarzerm, Leppin, 1991, In Šolcová, Kebza, 1999).

Skóre získanej sociálnej opory je silne ovplyvňované aktuálnymi udalosťami, na druhej strane vnímaná sociálna opora môže byť skreslená skutočnou dostupnosťou opory – človek si môže myslieť, že ňou v prípade potreby disponuje a nemusí to objektívne zodpovedať skutočnosti (Výrost, 2001).

Křivohlavý (1999) poznamenáva, že prax potvrdzuje, že kritéria, ktoré využívajú údaje vnímanej sociálnej opory sú podstatne validnejšie ako údaje o veľkosti skupiny alebo objektívne dáta o aktoch získavania toho či onoho v rámci sociálnej interakcie (tzv. získaná sociálna opora).

Pre potreby nášho výskumu sa zamerali na to, ako respondenti našej cieľovej skupiny – aktívni užívatelia on-line sociálnej siete Facebook – subjektívne vnímajú sociálnu oporu a či sa v tejto premennej líšia vzhľadom na intenzitu využívania tejto služby. Ďalšou oblasťou nášho skúmania bola analýza potenciálnych rozdielov v subjektívnom vnímaní sociálnej opory medzi užívateľmi a „neužívateľmi“ OSS Facebook.

1.4 Špecifiká on-line interakcie, komunikácie a identít v anonymnom virtuálnom prostredí

Podľa Sulera (2005, In Šmahel, 2001) jednou z dôležitých charakteristík virtuálneho prostredia je obmedzená zmyslová skúsenosť. Nedostatok podnetov bežných v reálnej komunikácii umožňuje ľuďom „modelovať“ svoju identitu – môžu prezentovať iba časť svojej identity či meniť pohlavie.

Internet je prostredím bez zábran (Šmahel, 2001), preto sa môže objavovať absencia úzkosti zo sociálnych situácií a strata obáv z odhalenia seba samého (Joinson, 1998, In Šmahel, 2001). V prostredí internetu všeobecne ľuďom menej záleží na mienke druhých a potreba sebaaprezentácie je redukovaná (Šmahel, 2001).

Reidová (1998, In Šmahel, 2001) uvádza, že prostredie anonymity a relatívnej fyzickej bezpečnosti môže produkovať agresiu a hrubosť a dochádza k úbytku dôvery. Reidová sa domnieva, že virtuálnemu prostrediu by pomohlo menej anonymity. Práve on-line sociálna sieť, akou je Facebook, túto podmienku môže splniť, pretože podľa Ellison et al. (2006) neanonymné prostredie Facebooku vytvára vrejšie, pravdivejšie a prívetivejšie prostredie.

Turkle (1998, In Šmahel, 2001) naopak nachádza v anonymnom prostredí internetu pozitíva - virtuálna realita napomáha „úteku z väzieb reality“, čo môže pomôcť prekonať

Ľuďom ich problémy v reálnom živote. Šmahel (2003) poukazuje na to, že vo virtuálnom anonymnom prostredí sa môže adolescent so svojimi vrstovníkmi baviť rovnako ako s kýmkoľvek iným (dominancia, agresivita, vek či autorita hrajú v tejto komunikácii menšiu rolu).

Vaculík a Dúšková (2002) uvádzajú, že prítlačivé na on-line komunikácii je pre respondentov možnosť kontaktu s novými ľuďmi, udržiavanie kontaktov s priateľmi, možnosť interakcie na diaľku v reálnom čase a anonymita. Chat je pre nich miestom odreagovania, zábavy a rozptýlenia, možnosťou byť niekto iný.

Virtuálna komunikácia ponúka možnosť multiplicitnej komunikácie, t.j. osoba môže simultánne komunikovať s viacerými ľuďmi o rozličných témach, čo je v reálnom prostredí nemožné (Šmahel, 2003). Človek tak v krátkom čase môže byť v kontakte s viacerými ľuďmi, a tým si zlepšovať a formovať vzťahy tak ako to nie je možné v realite.

Vybíral a Šmahel (2003) dospeli k záverom, že virtuálnu komunikáciu preferujú častejšie mladší adolescenti a tiež respondenti, ktorí pracujú s internetom kratšiu dobu. Vysvetlenie podľa nich môže spočívať v počiatočnom „okúzlení“. Po dlhšom čase používanie internetu si mnohí uvedomia nevýhody virtuálnej komunikácie a častejšie uprednostňujú reálnu komunikáciu.

Objavili sa aj výskumy, ktoré prinášajú informácie o negatívnych dopadoch používania internetu. Podľa Sigmana (2009) redukcia priamych sociálnych kontaktov je asociovaná s nárastom špecifických psychologických zmien a s významným zdravotným rizikom (nárast morbidity aj mortality). Sigman od roku 1987 identifikoval dramatický pokles v hodinách strávených sociálnou interakciou tvárou v tvár a nárast používania elektronických médií.

Kraut et al. (1998, In Kraut et al., 2001) vo výskume realizovanom v rokoch 1995 - 1998 priniesli výsledky, že časté používanie domáceho počítača (hlavne využívanie internetu) významne koreluje s poklesom užívateľovej komunikácie s ostatnými členmi rodiny a so znížením sociálneho kruhu. Časť užívateľa internetu boli menej sociálne zapojení do života a cítili sa viac osamelí a dokonca depresívnejší než tí, ktorí tak často internet nepoužívali. Avšak vo výskume, ktorí neskôr realizovali znovu Kraut et al. (2002) zistili, že používanie internetu nebolo asociované s poklesom komunikácie s rodinou, naopak zvýšila sa sociálna opora, sociálne zapojenie a well-being a ukázalo sa, že tento efekt bol vo všeobecnosti viac v prospech extrovertov.

Podobne výskum Katza a Aspdena (1997, In Vybíral, 2001) viedol k jednoznačnému záveru, že používanie internetu vede k rozširovaniu existujúcich tradičných sociálnych väzieb. Dokonca viacerí autori (Vybíral, 2001; Dušková, Vaculík, 2002; Vaculík, Hudeček, 2005) sa zhodujú v zisteniach, že respondenti nevnímajú internetové vzťahy ako náhradu skutočných vzťahov. Percipujú ich ako iný spôsob realizácie vzťahu a zároveň však vnímajú potrebu prenesenia týchto vzťahov mimo internetového prostredia.

1.5 On-line sociálne siete (OSS)

Ellison, Boyd (2007) definujú on-line sociálne siete ako webové služby, ktoré dovoľujú jednotlivcom konštruovať verejný a „poloverejný“ profil; ukázať zoznam ostatných užívateľov, s ktorými udržujú spojenie; pozrieť si a prejsť ich zoznam kontaktov a to je možné urobiť aj s ostatnými v rámci systému.

Existuje stovka on-line sociálnych sietí (napr. Friendster, Facebook, CyWorld, MySpace, LinkedIn) s rôznymi technologickými prístupmi ktoré podporujú široký rozsah záujmov a aktivít (Ellison, Boyd, 2007).

Ellison a Boyd, 2007 zdôrazňujú, že väčšina OSS podporuje udržiavanie existujúcej sociálnej siete, čím sa tieto služby stávajú unikátnymi oproti iným webovým službám, ale sú aj také, ktoré pomáhajú kontaktovať sa s neznámymi ľuďmi na základe podobných záujmov, politických názorov alebo aktivít. Niektoré z nich sú zamerané na kontakt s rozmanitými ľuďmi, zatiaľ čo iné lákajú špecifické skupiny ľudí na základe rovnakého jazyka, rasy, pohlavia, náboženstva či etnickej príslušnosti a pod.

1.5.1. Facebook

Facebook, vznikol vo februári 2004 a jeho tvorcom je Zuckerberg – študent Harvardskej univerzity (Moyle, 2004; In Ellison et al., 2008). Podľa dostupných štatistík zverejnených na stránke Facebook.com [marec, 2010] má OSS Facebook v súčasnosti viac ako 400 miliónov aktívnych užívateľov, v priemere má užívateľ 130 priateľov, člen strávi priemerne 55 minút denne na Facebooku, a dokonca užívatelia (viac ako 100 miliónov), ktorí využívajú prístup na Facebooku prostredníctvom mobilného telefónu sú dvakrát viac aktívni na Facebooku ako tí, ktorí túto službu nevyužívajú.

Facebook poskytuje každému užívateľovi možnosť zostaviť si vlastný profil; písanie statusov, ktoré oboznamujú ostatných s tým, čo práve užívateľ robí, na čo myslí a pod.; možnosť nahráť digitálne fotografie do virtuálneho fotoalbumu a rovnako aj videá.

OSS Facebook je dizajnovaná tak, aby sa človek mohol starať o sociálnu interakciu vo virtuálnom prostredí. Komunikácia je facilitovaná prostredníctvom informácií zobrazovaných v profile alebo prostredníctvom rôznych aplikácií podobných emailu či on-line správam. Komunikácia sa môže objaviť zároveň aj v skupinách, ktoré si členovia sami vytvárajú na akúkoľvek tému. Off-line sociálna interakcia môže byť facilitovaná prostredníctvom pozvaní na udalosti, stretnutia, večierky či iné zhromaždenia. Každá aktivita užívateľa je zobrazovaná na „stene“ prostredníctvom aplikácie „news feed“ a v jeho profile ako „mini-feed“ (Pempek, Yermolayev, Calvert, 2009).

Jedna z charakteristík, ktorá odlišuje Facebook od ostatných OSS, je prístup vývojárov z vonka vytvárajúci rôzne aplikácie, ktoré dovoľujú užívateľom viac „zosobniť“ svoje profily. (Ellison, Boyd, 2007).

Facebook umožňuje členom mať kontrolu nad tým, komu sú prístupné informácie, ktoré zverejňujú. Základné „pravidlo viditeľnosti“ je, že všetci priatelia užívateľa môžu vidieť jeho profil. Ten, kto nie je užívateľom Facebooku alebo nie je medzi priateľmi daného užívateľa, nemôže vidieť jeho účet, ale môže ho nájsť vo výsledkoch vyhľadávania a požiadať o priateľstvo (Zhao, Grasmuck, Martin, 2008).

Väčšina OSS vyžaduje obojstranné potvrdenie priateľstva (Ellison, Boyd, 2007), čo znamená mať možnosť pod kontrolou svoju sociálnu sieť. Podľa Boyda (2006a, In Ellison, Boyd, 2007) termín „priatelia“ na Facebooku môže byť zavádzajúci, pretože tieto kontakty nemusia nevyhnutne znamenať priateľstvo v tom každodennom pôvodnom zmysle.

Na rozdiel od iných médií ako napríklad televízor, kde je človek iba prijímateľom už hotového a nie tvorcom, Facebook dovoľuje užívateľom stať sa producentmi a tvorcami toho, čo sa objaví v ich profiloch. Tým sa Facebook stáva interaktívnym médiom (Pempek, Yermolayev, Calvert, 2009).

1.5.2 Charakteristiky používania Facebooku

On-line sociálna sieť Facebook má isté špecifiká, ktoré komunikáciu a vôbec spôsob používania tejto webovej služby odlišujú od ostatných možností komunikácie cez internet. Zhao, Grasmuck, Martin (2008) objasňujú, že Facebook vytvára neanonymné on-

line prostredie, pretože sú užívatelia požadovaní odhaliť svoje skutočné mená, čo vysvetľuje prečo užívatelia nemajú tendenciu zaobchádzať s týmto priestorom, ako miestom na vyjadrenie svojho „skrytého Ja“, tj. v tomto kontexte antinormatívny a deviantný. Podľa Ellison et al. (2006) neanonymné on-line prostredie je viac realistické a úprimné.

Zhao, Grasmuck, Martin (2008) analyzovaním profilov užívateľov na Facebooku vyvodili závery, že identity konštruované na Facebooku sú odlišné od identít konštruovaných v neanonymnom off-line prostredí alebo v anonymnom on-line prostredí.

Prvá a najčastejšia identita je *vizuálna*, t.j. zahŕňa väčšinou obrázky a fotky, ktoré zobrazujú daného človeka v kontexte so svojimi priateľmi, najčastejšie sa smejúcich, zabávajúcich a vyjadrujúcich si medzi sebou náklonnosť. Autori to vysvetľujú tak, akoby užívateľ chcel povedať: „Sleduj a spoznaj ma prostredníctvom priateľov“. Druhá najčastejšia identita je tzv. „kultúrne self“, kedy väčšina užívateľov poskytuje starostlivo vypracovaný zoznam osobných záujmov a hobby, vrátane ich obľúbených aktivít, filmov, hudby, kníh, citátov a TV-programov. V krátkosti to znamená: „Pozri, čo mám rád/čo rád robím/čo rád počúvam“. Najmenej používaným spôsobom sebareprezentácie je explicitný opis seba samého- „O mne“. Väčšinou sa vyjadrujú krátko, jednou, dvoma vetami, avšak najčastejšie sa objavovali citáty. „Ja“ na Facebooku sa javí byť vysoko sociálne žiaduce, pretože sa tam črtá snaha „byť populárny medzi priateľmi“. Podľa autorov predstavuje identitu, ktorú by jednotlivci chceli dosiahnuť, avšak neboli to schopní stelesniť či stvárniť v reálnom svete.

Štúdia výskumníkov Pempek, Yermolayev, Calvert (2009) poukázala na to, že väčšina študentov nemá medzi svojimi priateľmi nikoho, koho by poznali prvotne z on-line prostredia. Svoju identitu väčšinou vyjadrujú prostredníctvom preferencií – obľúbené filmy, knihy, hudba; menej boli využívané informácie o náboženstve, politických či ideologických názoroch, práci a pod. Prezentovanie sa cez fotografie, respondentom pomáha vyjadriť to, akí sú. Podľa ich výsledkov, ženy majú zverejnených v priemere viac fotografií ako muži. Takmer všetci respondenti sa zhodli v tom, že Facebook má na ich životy pozitívny vplyv. Za najzaujímavejšie na Facebooku pokladali možnosť zostať v kontakte s priateľmi, možnosť dozvedieť sa o nich viac, samotný čas strávený na tejto sieti, možnosť mať širokú sieť a vlastnú sebareprezentáciu. Výsledky tiež potvrdili závery predošlých výskumov (Suziki a Calzo, 2004, In Pempek, Yermolayev, Calvert, 2009), že ľudia radšej sledujú ostatných, čítajú a prezerajú si správy od ostatných, ako priamo zasahujú či prispievajú.

Výskum Ellison et al. (2007), ktorý bol realizovaný na študentoch Michiganskej Univerzity, poukázal na niektoré aspekty používania OSS Facebooku. Výsledky ukázali, že užívatelia majú okolo 150 - 200 priateľov, v priemere 10 – 30 minút za deň strávia užívatelia na Facebooku (podobné výsledky priniesli aj Cassidy, 2006; Needham, Company, 2007, In Ellison et al., 2007; Lampe, Ellison, Steinfield, 2006; Pempek, Yermolayev, Calvert, 2009) a Facebook je pevne integrovaný do denných činností jeho užívateľov.

2.5.3 Vzťah medzi Facebookom a sociálnym kapitálom

Haythornthwaite (2002, In Williams, 2006) bola jedna z prvých, ktorá navrhla, že nové komunikačné technológie môžu byť užitočné na formovanie a udržiavanie „sietí slabých pút“. Williams (2006) konštatuje, že on-line interakcia môže priniesť veľa rôznorodých ľudí s odlišnými politickými, náboženskými názormi, pohlavím, etnikom a vekom.

Aj Donath a Boyd (2004, In Ellison et al., 2007) predpokladajú, že OSS by mohli značne podporiť množstvo slabých pút, ktoré môžu byť formované a udržiavané, pretože tieto technológie sú dobre prispôsobené udržiavaniu takých pút lacno a ľahko. Ellison et al. (2008) vyzdvihujú fakt, že schopnosť formovať a udržiavať vzťahy je potrebným predpokladom pre akumulovanie sociálneho kapitálu.

Skoršie výskumy (Parks, Floyd, 1996) naznačovali, že ak sa off-line a on-line sociálna sieť prekryla, s vysokou pravdepodobnosťou smer vývoja vzťahov bol z „on-line“ do „off-line“ sveta, t.j. on-line vzťahy vyústili do stretnutia face-to-face. Z toho dôvodu Ellison et al. (2007) poznamenávajú, že tento smer z „on-line“ do „off-line“ nemožno aplikovať na dnešné OSS.

Dôvodom je, že viacero výskumov (Lampe, Ellison, Steinfield, 2006; Ellison et al. 2007 a 2008; Subrahmanyam et al, 2008; Pempek, Yermolayev, Calvert , 2009; Tomai et al., 2010) podporuje predpoklad , že interakcia na Facebooku prebieha vo veľkej väčšine medzi známymi priateľmi a nie cudzincami.

Internet je spojený s narastaním aj klesaním sociálneho kapitálu. Nie (2001, In Ellison et al., 2007) argumentuje, že internet uberá na čase strávenom tvárou v tvár s ostatnými, čo môže znížiť sociálny kapitál. Nie (Nie, Hillygus, 2002, In Williams, 2006) uvádza, že my všetci, ktorí vstúpime do on-line sveta, sa stávame viac izolovaní, pretože

čas strávený on-line musí byť na úkor predošlej už existujúcej aktivity, a to hlavne sociálnej. Vo výskume Nie nepovažuje internet za možné nové miesto sociálnych aktivít. Preňho neexistuje meranie nového sociálneho kapitálu, ktorý sa môže formovať on-line. Podľa neho socializácia on-line nikdy nemôže vykompenzovať straty v socializácii prebiehajúcej off-line.

Na druhej strane vychádzajú z tvrdení Williamsa (2006), ak ľudia trávajú veľa času on-line, nutne musí dochádzať k zmenám v off-line sociálnej sieti a zároveň nová sieť sa vytvára on-line. Inými slovami, ak sa sociálna interakcia objavuje nejakým odlišným spôsobom v on-line svete prostredníctvom elektronického média, paralelne, zmeny prenikajú aj do reálneho života. Práve takýto pohľad na túto problematiku je pre náš výskum smerodajný.

V zhode s predpokladmi Williamsa (2006), rôzne výskumy potvrdzujú pozitíva Facebooku na reálnu sociálnu sieť. Podľa Ellison et al. (2007) Facebook zohráva dôležitú rolu v procese, v ktorom si študenti udržiavajú a formujú sociálny kapitál. Detailnejšie, premostujúci sociálny kapitál bol v pozitívnom vzťahu so spokojnosťou so životom na univerzite, kde bol výskum realizovaný. Tí, ktorí neboli spokojní, mali nižší premostujúci sociálny kapitál ako tí, ktorí používali Facebook intenzívnejšie.

Ellison et al. (2008) pokračovali longitudinálnym výskumom, realizovaný v rokoch 2006 – 2007, aby potvrdili, že nárast sociálneho kapitálu je trvalý. Overili platnosť predpokladu, že premostujúci sociálny kapitál je vo vzťahu s intenzitou používania Facebooku, pričom variuje podľa sebaúcty človeka. Ďalej preukázali, že už skôr existujúci sociálny kapitál nevedie k používaniu Facebooku, ale že premostujúci sociálny kapitál je výsledkom používania Facebooku. Zistili, že vzrástol priemerný čas za deň strávený na Facebooku, zvýšil sa počet priateľov, čo je v súlade s dlhodobým používaním Facebooku. A podstatným záverom je, že Facebook sa stal významne dôležitou časťou študentského života.

Tomai a et al., (2010) skúmali sociálny kapitál na talianskych stredoškolských študentoch, ktorých škola mala vlastnú virtuálnu komunitu s názvom Spallanzani. Výsledky potvrdili, že intenzitou používania Spallanzani rastie premostujúci sociálny kapitál, zatiaľ čo tento predpoklad sa im so spájajúcim sociálnym kapitálom nepotvrdil. Okrem toho zistili, že členovia mali signifikantne vyšší spájajúci aj premostujúci sociálny kapitál ako „nečlenovia“. Členovia dokonca uvádzali vyššiu vnímanú emočnú oporu ako aj materiálnu oporu. Zaznamenali aj pohlavné rozdiely, kde dievčatá mali v priemere vyšší premostujúci sociálny kapitál.

Sociálnu sieť tvoria silné aj slabé putá. Na základe výskumu Ellison et al. (2007) sa ukazuje, že aj silné putá môžu byť formované prostredníctvom Facebooku, pretože overili, že spájajúci sociálny kapitál (bonding social capital) bol predikovaný intenzitou používania Facebooku, vysokou sebaúctou a spokojnosťou so životom.

Vstup na vysokú školu, odchod na internát, ukončenie štúdia na univerzite a vstup do novej pracovnej pozície, sú udalosti, ktoré sú často sprevádzané prerušením vzťahov s ľuďmi zo svojej sociálnej siete (Cummings, Lee, Kraut, 2006, In Ellison et al., 2008). Ľudia pociťujú obyčajne silnú potrebu udržiavať kontakt s týmito ľuďmi, aj napriek tomu, že majú otvorenú príležitosť rozvíjať vzťahy s ostatnými z ich blízkeho okolia (Ellison et al., 2008).

Ellison et al. (2007) tento koncept nazvali „*udržiavací sociálny kapitál*“ (maintained social capital). Tieto výrazné zmeny v sociálnej sieti môžu ovplyvniť sociálny kapitál, pretože človek napr. odsťahovaním sa z miesta, v ktorom jeho sieť bola formovaná, stráca prístup k sociálnym zdrojom, preto v snahe udržať si sociálny kapitál, bude využívať elektronické médiá (Ellison et al., 2007). Aj Wellman et al. (2001, In Ellison et al., 2007) zistili, že silní užívatelia internetu, aby si udržali vzťahy na diaľku, sa spoliehali na komunikáciu prostredníctvom e-mailu radšej ako by si mali vzťah nahradiť novým vzťahom s niekým zo svojho okolia.

Výsledky výskumu (Ellison et al. 2007) ukázali, že udržiavanie kontaktov s priateľmi zo strednej školy je silným motívom k používaniu Facebooku a intenzita používania Facebooku je asociovaná s nárastom úrovne udržiavacieho sociálneho kapitálu.

2.5.4 Sociálna opora a internet

Výsledky výskumov ohľadom vzťahu sociálnej opory a internetu sú rozporuplné. Na jednej strane komunikácia cez internet je v pozitívnom vzťahu k sociálnej opore a na strane druhej, sociálne opora klesá a narastajú pocity osamelosti a depresie.

Napríklad štúdia (Prezza et al., 2004) podporila závery, že používanie internetu vedie k pocitom osamelosti a to vo väčšej miere u žien. V longitudinálnej štúdiu na adolescentoch (Subrahmanyam et al., 2001) sa zistilo, že časté používanie internetu bolo asociované s poklesom vnímanej sociálnej opory a vyššou úrovňou depresie.

Naopak Shaw a Gant (2002) experimentom dokázali, že zúčastnenie sa na „chat sessions“ znižuje depresiu, osamelosť a zvyšuje vnímanú sociálnu oporu a sebaúctu.

Výskum Smedema a McKenzie (2010) rovnako potvrdil, že on-line chat je v pozitívnom vzťahu s vnímanou sociálnou oporou.

Leung a Lee (2005) zistili, že čím väčšiu sociálnu oporu má respondent, tým väčšia je kvalita jeho života. Ľudia, ktorí často užívajú internet pre sociabilitu, hľadanie zábavy a hľadanie informácií prijímajú viac emočnej s informačnej sociálnej opory.

Vo rozsiahlom výskume Hlebec et al. (2006) realizovanom na slovinskej populácii, boli užívatelia internetu väčšinou muži, vzdelaní, mladší, zamestnaní alebo navštevujúci vysokú školu. Sociálna sieť užívateľov internetu sa ukázala byť väčšia ako „neužívateľov“. Rovnako častí užívatelia internetu mali väčšiu sieť poskytovateľov rôznych typov sociálnej opory (emocionálna, inštrumentálna, informačná a pod).

Výskumy (Gross, 2004 a Gross et al., 2002) na vzorke adolescentov viedli k výsledkom, že negatívne emócie, také ako úzkosť a pocity osamelosti narastali iba vtedy, ak on-line komunikácia prebiehala medzi cudzincami, avšak tieto negatívne emócie neboli prítomné, ak komunikácia prebiehala s priateľmi zo sociálnej siete.

Vo výskume na holandských adolescentoch Valkenburg a Peter (2007) skúmali, či majú rôzne typy on-line komunikácie vplyv na well-being. Výsledky ukázali, že IM (Instant Messaging), ktorý je väčšinou používaný na komunikáciu s existujúcimi priateľmi, má pozitívny efekt na well-being vzhľadom na sprostredkujúce premenné, ako sú čas strávený s priateľmi a kvalita týchto priateľstiev. Naopak chat, ktorý sa väčšinou používa na komunikáciu s neznámymi ľuďmi, nemal efekt na well-being. Xie (2008) zistil, že emocionálna a inštrumentálna opora sa najčastejšie objavuje práve pri používaní IM (Instant Messaging) na komunikáciu s priateľmi.

Valkenburg, Peter (2007) poukazujú nato, že je dôležité rozlišovať medzi rôznymi technológiami on-line komunikácie, pretože možno riskovať zavádzajúce výsledky.

1. 6 Výskumný problém, výskumné otázky a hypotézy

1.6.1 Výskumný problém

V našom výskume sme sa zamerali na zodpovedanie otázky: Aké pozitíva prináša on-line sociálna sieť Facebook aktívnym užívateľom Facebooku? K zodpovedaniu tejto otázky sme pristupovali z troch oblastí, na ktoré sme zamerali našu pozornosť:

1. Zistiť, či podporuje využívanie on-line sociálnej siete Facebook udržiavanie a formovanie sociálneho kapitálu reálnej sociálnej siete.

2. Zistiť, či podporuje využívanie on-line sociálnej siete Facebook subjektívne vnímanú sociálnu oporu.
3. Zistiť, či existujú rozdiely v sociálnom kapitále a sociálnej opore medzi aktívnymi užívateľmi Facebooku a ľuďmi, ktorí nemajú vytvorený účet na Facebooku.

1.6.2 Výskumné otázky

Výskumy (Ellison a et al, 2007 a 2008 a Tomai et al, 2010) skúmali sociálny kapitál špecificky, v kontexte školskej či univerzitnej komunity. Náš výskum sme zamerali na celkovú sociálnu sieť jednotlivcov. Je pravdepodobné, že v takejto sieti bude ešte väčšia variabilita ľudí z rôznym zázemím, s rôznymi názormi a pod. Ďalej výskumy boli realizované na rôznych vzorkách študentov, väčšinou amerických, preto sme overili ako slovenskí užívatelia kumulujú svoj sociálny kapitál. Vychádzajúc z teoretických východísk, sme formulovali sme nasledujúce výskumné otázky:

VO₁: Aký bude vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a sociálnym kapitálom?

Zmeny v živote ako vstup na vysokú školu, odchod na internát, ukončenie štúdia na univerzite a vstup do novej pracovnej pozície, strata sú udalosti, ktoré sú často sprevádzané prerušením vzťahov s ľuďmi zo svojej sociálnej siete (Cummings, Lee, Kraut, 2006; In Ellison et al., 2008). Tieto výrazné zmeny v sociálnej sieti môžu ovplyvniť sociálny kapitál, pretože človek napr. odsťahovaním sa z miesta, v ktorom jeho sieť bola formovaná, stráca prístup k sociálnym zdrojom, preto v snahe udržať si sociálny kapitál, bude využívať elektronické médiá (Ellison et al., 2007). Ellison et al. (2007) tento koncept nazvali „*udržiavanie sociálneho kapitálu*“ (maintained social capital). Na základe uvedených poznatkov, formulujeme dve otázky:

VO₂: Aký vzťah je medzi intenzitou používania Facebooku a udržiavacím sociálnym kapitálom?

VO₃: Existujú rozdiely v udržiavacom sociálnom kapitáli medzi ľuďmi, ktorí pretrhli kontakty so svojou sociálnou sieťou (študenti 1.ročníka VŠ) a ostatnými?

Ako už bolo uvedené vyššie, spôsoby realizácie výskumov, ako aj výsledky výskumov zamerané na vzťah medzi sociálnou oporou a internetom sa rôznia. Na jednej

strane potvrdzujú pozitívny vzťah (Shaw, Gant, 2002; Kraut et al., 2002; Leung, Lee, 2005; Hlebec et al., 2006; Xie, 2008; Smedema, McKenzie, 2010;) a na strane druhej sa ukazujú negatívne dôsledky používania internetu (Kraut et al., 1998, In Kraut et al., 2001; Subrahmanyam et al., 2001; Prezza et al., 2004). Z toho dôvodu sa pýtame:

VO₄: Aký vzťah bude medzi intenzitou používania Facebooku a sociálnou oporou?

Existuje istý všeobecný konsenzus, v ktorom sa sociálny kapitál vzťahuje na benefity, ktoré získavame zo sociálnych vzťahov (Lin, 1999, In Ellison et al., 2008). Jedným z benefitov je sociálna opora:

VO₅: Aký vzťah bude medzi sociálnym kapitálom a vnímanou sociálnou oporou?

Výskumy Ellison a et al. (2007, 2008) mali vo vzorkách vysoký počet študentov, ktorí mali vytvorený účet na Facebooku, preto nemohli porovnať užívateľov a tých, ktorí nemali vytvorený účet. Tomai et al. (2010) zahrnuli do výsledkov aj adekvátnu vzorku ľudí bez profilu na OSS, nezamerali sa na Facebook, z toho dôvodu nás zaujíma:

VO₆: Existujú rozdiely medzi užívateľmi Facebooku a „neužívateľmi“ vo veľkosti sociálneho kapitálu?

Vo výskume Hlebec et al. (2006) zistili, že sociálna sieť užívateľov internetu sa ukázala byť väčšia ako „neužívateľov“. Rovnako častí užívatelia internetu mali väčšiu sieť poskytovateľov rôznych typov sociálnej opory (emocionálna, inštrumentálna, informačná a pod). Tento výsledok výskumu platí na všeobecné používanie internetu, avšak nevieme ako sa sociálna opora bude meniť vzhľadom na to, či niekto má alebo nemá vytvorený účet na Facebooku, z toho dôvodu zostaneme iba pri formulovaní otázky:

VO₇: Existujú rozdiely medzi užívateľmi Facebooku a „neužívateľmi“ vo veľkosti vnímanej sociálnej opory?

1.6.3 Výskumné hypotézy

Williamsa (2006) predpokladá, že on-line svet je miestom na sociálne aktivity a Donath a Boyd (2004, In Ellison et al., 2007) uvádzajú, že OSS sú vhodné na formovanie a udržiavanie vzťahov ľahko a lacno. Výskumy potvrdili, že formovanie

a udržiavanie vzťahov prostredníctvom OSS, smeruje ku kumulovaniu sociálneho kapitálu (Ellison et al. 2007 a 2008, Tomai et al., 2010). Ak vychádzame z výskumami potvrdeného faktu, že interakcia prostredníctvom Facebooku prebieha výhradne medzi priateľmi, ktorí sa poznajú z reálneho života (Lampe, Ellison, Steinfield, 2006; Ellison et al., 2007 a 2008; Subrahmanyam et al, 2008; Pempek, Yermolayev, Calvert , 2009; Tomai et al., 2010) zameriavame sa na meranie reálneho (off-line) sociálneho kapitálu. Rozlišujeme kapitál premost'ujúci a spájajúci (Putnam, 1995, 2000, In Bačová, 2007). Na základe uvedených poznatkov formulujeme nasledujúce hypotézy:

H₁: Medzi intenzitou používania Facebooku a premost'ujúcim sociálnym kapitálom bude pozitívny vzťah.

H₂: Medzi intenzitou používania Facebooku a spájajúcim sociálnym kapitálom bude pozitívny vzťah.

Ak teda sociálny kapitál môže byť udržiavaný prostriedkami, akými sú OSS, ktoré dokážu facilitovať udržiavanie vzťahov, s ktorými sa pretrhlo spojenie v dôsledku spomínaných životných zmien (Ellison et al., 2007), predpokladáme, že:

H₃: Medzi intenzitou používania Facebooku a udržiavacím sociálnym kapitálom bude pozitívny vzťah.

H₄: Udržiavací sociálny kapitál bude vyšší u ľudí, ktorí pretrhli kontakty so svojou sociálnou sieťou (študenti 1.ročníka VŠ) v porovnaní s ostatnými.

Výskumy vplyvu komunikácie prostredníctvom internetu na sociálnu oporu, sa rôznia (pozri 1.6.2). Avšak Valkenburg, Peter (2007) poukazujú nato, že je dôležité rozlišovať medzi rôznymi technológiami on-line komunikácie. Výsledky ich výskumu potvrdili, že komunikácia (prostredníctvom IM) so známymi ľuďmi pozitívne korelovala s well-being, zatiaľ čo chat (komunikácia s cudzincami) nebol asociovaný s well-being. Podobne Gross, (2004) a Gross et al. (2002) zistili, že negatívne emócie, také ako úzkosť a pocity osamelosti narastali iba vtedy, ak on-line komunikácia prebiehala medzi cudzincami, avšak tieto negatívne emócie neboli prítomné pri komunikácii s priateľmi zo sociálnej siete. Podľa výskumu, ktorý realizoval Xie (2008) emocionálna a inštrumentálna opora sa najčastejšie objavuje práve pri používaní IM (Instant Messaging) na komunikáciu s priateľmi. Ak vychádzame z toho, že interakcia prostredníctvom Facebooku prebieha

výhradne medzi priateľmi, ktorí sa poznajú z reálneho života (Lampe, Ellison, Steinfield, 2006; Ellison et al., 2007 a 2008; Subrahmanyam et al, 2008; Pempek, Yermolayev, Calvert, 2009; Tomai et al., 2010) a rovnako vychádzame z Putnama (2000, In Williams, 2006) ktorý konštatuje, že spájajúci sociálny kapitál tvoria silné putá, ktoré poskytujú emocionálnu a materiálnu (inštrumentálnu) podporu, formulujeme nasledujúce tri hypotézy:

H₅: Vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a vnímanou sociálnou oporou bude pozitívny.

H₆: Vzťah medzi spájajúcim sociálnym kapitálom a emocionálnu sociálnou oporou bude pozitívny.

H₇: Vzťah medzi spájajúcim sociálnym kapitálom a materiálnou (inštrumentálnou) sociálnou oporou bude pozitívny.

Podľa výsledkov viacerých výskumov (Ellison et al., 2007 a 2008; Tomai et al., 2010) sa užívateľom OSS sa kumuluje sociálny kapitál. Tomai et al. (2010) potvrdili, že užívatelia OSS mali vyšší sociálny kapitál. Facebook je vhodný prostriedok na udržiavanie a formovanie vzťahov ľahko a lacno (Donath a Boyd, 2004, In Ellison et al., 2007) Z týchto dôvodov usudzujeme, že „neužívatelia“ nebudú mať rovnaké možnosti podporovať už svoju existujúcu sociálnu sieť. Na základe uvedeného formulujeme dve hypotézy:

H₈: Aktívni užívatelia Facebooku budú mať vyšší premostujúci sociálny kapitál ako ľudia, ktorí nemajú vytvorený účet na Facebooku.

H₉: Aktívni užívatelia Facebooku budú mať vyšší spájajúci sociálny kapitál ako ľudia, ktorí nemajú vytvorený účet na Facebooku.

2 METÓDY

2.1 Výskumná vzorka

Výskumná vzorka sa skladala zo študentov strednej školy (6), študentov vysokých škôl (120), absolventov (7), zamestnaných (31) a nezamestnaných ľudí (8) vo vekovom rozpätí 17 – 42 rokov, pričom priemerný vek bol 22,64. Výskumný súbor tvorilo 178 ľudí a z nich po vylúčení neadekvátne vyplnených dotazníkov, vo výskumnom súbore zostalo 172 ľudí, z toho 106 žien a 66 mužov. Aktívnych užívateľov Facebooku bolo 133 a 39 bolo bez účtu na Facebooku (viac v tabuľke 1 a 2) Podrobnejšia charakteristika výskumnej vzorky je v prílohe A.

Tabuľka 1 Zloženie výskumnej vzorky podľa veku

vek	n	AM	SD
vzorka	172	22,64	3,96
FB	133	22,16	3,46
bez FB	39	24,28	5,03

FB – Aktívni užívatelia Facebooku, bez FB – respondenti bez účtu na Facebooku, n – počet respondentov, AM – aritmetický priemer, SD – štandardná odchýlka

Tabuľka 2 Zloženie výskumnej vzorky podľa pohlavia

pohlavie	muži	ženy
vzorka	66	106
FB	40	93
bez FB	26	13

FB – Aktívni užívatelia Facebooku, bez FB – respondenti bez účtu na Facebooku,

2.2 Výskumná procedúra

Realizácia výskumnej procedúry ako aj výber výskumnej vzorky boli podmienené cieľmi výskumu. Potrebovali získať dáta od aktívnych užívateľov webovej služby Facebook a zároveň od ľudí, ktorí konto na Facebooku vytvorené nemajú. Z toho dôvodu aj výber výskumnej vzorky bol prevádzaný dvomi spôsobmi – lavínový výber pre užívateľov FB a príležitostný výber pre „neužívateľov“ FB.

Zber dát sa uskutočnil prostredníctvom internetu vytvorením on-line dotazníka a tiež prostredníctvom administrovania dotazníka „ceruzka-papier“. On-line dotazník bol vytvorený pomocou internetovej služby Google docs a zverejnený na on-line sociálnej sieti

Facebook v rôznych skupinách, do ktorých sa užívatelia pripájajú. On-line dotazník vyplnilo 145 respondentov a forma dotazníka „ceruzka-papier“ bola administrovaná 27 respondentom na UKF v Nitre.

Výskumy dokazujú, že pre adolescentov aj dospelých je jednoduchšie odpovedať na citlivé otázky prostredníctvom internetu ako naopak, avšak pre menej citlivé otázky tam nie je rozdiel v odpovedaní (Beebe, Harrison, McRae, Anderson, Fulkerson, 1998; Brener et al., 2006; Tourangeau, Smith, 1996, In Valkenburg & Peter, 2007).

Vybíral a Šmahel (2003) vo svojom výskume ohľadom internetovej komunikácie zistili rozdiely v odpovedaní na niektoré otázky. Z toho dôvodu sme aj napriek tomu, že sa počty respondentov v jednotlivých formách líšia, preverili možné rozdiely v odpovedaní na jednotlivé položky. Porovnanie výsledkov respondentov, ktorí vyplňali dotazník on-line formou a respondentov, ktorým bol administrovaný dotazník „ceruzka-papier“, ukázalo významné rozdiely v odpovedaní iba na tri položky, ktoré merali spájajúci kapitál - SPK a jednu položku, ktorá merala premostujúci kapitál - PK. Respondenti vyplňujúci formu dotazníka „ceruzka-papier“ mali tendenciu viac súhlasiť s položkami, ktoré sa týkali spájajúceho kapitálu a menej súhlasili s položkou, ktorá merala premostujúci sociálny kapitál:

- SPK - Mám niekoho, na koho sa môžem obrátiť, ak potrebujem poradiť pri dôležitom rozhodnutí. ($t = 2,77$; $df = 169,523$; $p = 0,007$)
- SPK - Mám vo svojom okruhu priateľov, ľudí, s ktorými sa môžem porozprávať, keď sa cítim osamelo. ($t = 3,33$; $df = 59,503$; $p = 0,001$)
- SPK - Ľudia, s ktorými som vo vzájomnej interakcii (v kontakte), by sa so mnou podelili aj o posledné peniaze. ($t = 2,09$; $df = 170$; $p = 0,038$)
- PK - Interakcie (kontakty) s inými ľuďmi ma povzbudzujú k väčšiemu záujmu o to, čo sa deje v mojom meste. ($t = -3,27$; $df = 170$; $p = 0,001$)

Môžeme predpokladať, že ľudia v reálnom svete si viac uvedomujú dostupnosť podpory, ktorá sa im dostáva od najbližších, viac ako respondenti vo virtuálnom prostredí. Avšak nemôžeme z toho vyvodiť záver, že respondenti, ktorí vyplňali on-line dotazník sú menej spokojní, resp., že majú podpory menej, pretože aj oni mali tendenciu odpovedať viac kladne, len o niečo menej porovnaním s respondentmi vyplňujúcimi formu „ceruzka-papier“. V žiadnej z položiek sa neukázal kvalitatívny posun zo „súhlasím“ na „nesúhlasím“ a naopak. Teda môžeme usúdiť, že to, akou formou vyplňali respondenti dotazník, na nich nemalo výrazný vplyv.

2.3 Metodiky

Kompletný dotazník, ktorý sme použili na zber dát, obsahuje otázky zisťujúce sociodemografické charakteristiky, informácie o používaní a prístupe k internetu, o registrácii na iných OSS (pozri prílohu B), škály na meranie troch sociálnych kapitálov (spájajúci, premostujúci, udržiavací sociálny kapitál), škálu na meranie intenzity používania Facebooku a škálu na meranie sociálnej opory.

Intenzita používania Facebooku

Škála na meranie **Intenzity používania Facebooku** (Facebook Intensity Scale) vyvinutá Ellison et al. (2007) a použitá v ich výskumoch, zahŕňa položky emocionálneho zapojenia (Emotional Involvement) a položky, ktoré sa týkajú používania Facebooku (Facebook Use). Podľa Ellison et al. (2007) škála poskytuje meranie nielen frekvencie a trvania používania Facebooku, ale hlavne toho, ako je Facebook používaný. Meranie „používanie Facebooku“ zahŕňa položky ohľadom počtu priateľov na Facebooku, množstva času strávenom na Facebooku počas obvyčajného dňa a rozšírili sme ho o jednu položku zisťujúcu ako dlho sú respondenti zaregistrovaní na tejto webovej službe.

Emocionálne zapojenie obsahuje šesť postojových položiek vyjadrujúcich stupeň v akom je respondent emocionálne spojený s používaním Facebooku a rozsah, v akom je Facebook integrovaný do denných aktivít. Respondenti na 5–bodovej Likertovej škále (od silne súhlasím po silne nesúhlasím, s neutrálnym stredom) sa vyjadrujú, v akej miere súhlasia alebo nesúhlasia s danými výroky. Respondenti na celej škále intenzity používania FB dosahujú skóre od 8 do 47 bodov. Nízke skóre značí vysokú mieru intenzity používania FB a naopak. Testovanie reliability škály ukázalo, že škála je reliabilná - hodnota Cronbachovej alfy je 0,771. Škála je uvedená v prílohe C.

Sociálny kapitál

Na meranie sociálneho kapitálu sme použili dotazník **ISCS (Internet Social Capital Scales)** vyvinutý Williamsom (2006). Podľa Williamsa (2006) dotazník ISCS môže byť použitý na širokú aplikáciu pre internet, alebo môže byť použitý aj na viac špecifické sociálne internetové aktivity, také ako email, chat, hry a pod.

ISCS dotazník (uvedený v prílohe D) porovnáva dve dimenzie sociálneho kapitálu: premostujúci vs. spájajúci a on-line vs. off-line verziu. Teda dotazník obsahuje dve

paralelné škály, jedna sa používa na meranie on-line sociálneho kapitálu, druhá na meranie off-line sociálneho kapitálu, každá má subškály premost'ujúci vs. spájajúci kapitál, každá subškála má 10 otázok, odpovedá sa na 5-bodovej Likertovej škále (od silne súhlasím po silne nesúhlasím). Respondenti v každej škále môžu získať skóre 10 – 50 bodov, pričom platí, že čím menšie skóre, tým väčší sociálny kapitál. Off-line a on-line verzie sú úplne identické v položkách, avšak menia sa iba pojmy off-line/on-line priatelia.

Testovanie reliability škál potvrdilo, že škály sú reliabilné - hodnota Cronbachovej alfy subškály premost'ujúci kapitál je 0,819 a škály spájajúci kapitál je 0,898.

Williams (2006) usudzuje, že vôbec samotné komunikovanie a vstupovanie do virtuálneho sveta musí predpokladať zmeny v reálnej sociálnej sieti a zároveň môžu paralelne vznikáť nové sociálne siete v on-line prostredí. Z toho dôvodu pokladá za dôležité rozlišovať medzi off-line a on-line sociálnym kapitálom, pretože, ak internet ako elektronické médium má byť stimulom pre formovanie a udržiavanie sociálneho kapitálu, bez rozlišovania kapitálu na off-line a on-line by sme nedokázali určiť, kde nastala zmena.

Ak vychádzame z toho, že interakcia prostredníctvom Facebooku prebieha výhradne medzi priateľmi, ktorí sa poznajú z reálneho života (Lampe, Ellison, Steinfield, 2006; Ellison et al. 2007 a 2008; Subrahmanyam et al, 2008; Pempek, Yermolayev, Calvert, 2009; Tomai et al., 2010), Facebook má v tomto prípade úlohu stimulu, ktorý by mal kumulovať off-line sociálny kapitál a to aj napriek tomu, že sa to odohráva v prostredí virtuálnom. Zameriavame sa teda nato, ako on-line prostriedok môže zvyšovať off-line sociálny kapitál.

Udržiavací sociálny kapitál

Udržiavací sociálny kapitál je koncept, ktorý pomenovali Ellison et al. (2007). Škála na meranie tohto konceptu vytvorená Ellison et al. (2007) sa zameriava na udržiavanie existujúceho sociálneho kapitálu po veľkých životných zmenách, ktoré zažívajú hlavne študenti vysokých škôl a sústreďuje sa na ich schopnosť investovať do udržiavania už existujúcich sociálnych kontaktov. Škála obsahuje 5 položiek, na ktoré sa odpovedá na 5-bodovej Likertovej škále, od silne súhlasím po silne nesúhlasím. Respondent získava skóre, ktoré sa pohybuje v intervale od 5 do 25 bodov, pričom nízke skóre predstavuje vysoký udržiavací sociálny kapitál a naopak. Pôvodné položky sme pre potreby výskumu trochu prispôbili, na miesto pojmu „stredoškolský známi“, sme použili výraz „starí známi“ v zmysle bývalí spolužiaci či rovesníci, kamaráti z detstva a pod.

Testovanie reliability tejto škály ukázalo, že škála je reliabilná - hodnota Cronbachovej alfy je 0.833. Škála je uvedená v prílohe E.

Sociálna opora

Na meranie sociálnej opory sme použili dotazník Schrageovej (1993), ktorá ho upravila z pôvodne štruktúrovaného interview (Das Mannheimer Interview zur Sozialen Unterstützung - MISU), autora Veiel (1990). Dotazník pozostáva z 12 položiek, ktoré umožňujú rozlíšiť 4 kategórie sociálnej opory: emocionálna každodenná, emocionálna v kríze, inštrumentálna každodenná, inštrumentálna v kríze.

Kvantitatívna stránka opory zahŕňa veľkosť sociálnej siete, kvalitatívna je vyjadrená spokojnosťou so sociálnou oporou – respondenti odpovedajú na 5-bodovej škále (od spokojný po nespokojný). Opora v každodenných situáciách hodnotí skutočne získanú oporu, zatiaľ čo v krízových situáciách posudzuje respondent oporu očakávanú (Schrageová, 1993).

Vzhľadom na to, že sme výskum zamerali na zisťovanie vnímanej sociálnej opory, vybrali sme z dotazníka dve škály, ktoré merajú vnímanú sociálnu oporu - emocionálna v kríze a inštrumentálna v kríze. Každá škála obsahuje 3 položky. Respondent môže dosahovať skóre od 6 po 30 bodov, pričom platí, že čím menšie skóre respondent získa, tým väčšia je vnímaná sociálna opora.

2.4 Štatistické procedúry

Po vyhodnotení dotazníkov sme získané dáta spracovávali pomocou štatistického programu SPSS verzia 16.0 a Microsoft Office Excel 2003. Po deskriptívnej analýze získaných dát sme na štatistické testovanie hypotéz použili matematicko – štatistické metódy: Studentov t-test pre dva nezávislé výbery, Mann Whitneyho U test, Kruskal – Wallisova analýza, Pearsonov korelačný koeficient a Spearmanov korelačný koeficient. Pre hladinu významnosti (signifikancie) v programe SPSS sme zvolili hodnotu $\alpha = 0,05$.

4 VÝSLEDKY

Na potvrdenie tohto, že interakcia na Facebooku prebieha medzi známymi ľuďmi, sme do dotazníka zahrnuli štyri otázky, ktoré zisťujú do akej miery sa priatelia na Facebooku prekrývajú s reálnou off-line sociálnou sieťou. V tabuľke 3 uvádzame početnosti a percentá, ako respondenti odpovedali na uvedené položky. Z výsledkov vyplýva, že 92,5 % respondentov sa vyjadrila, že majú medzi priateľmi na FB príslušníkov rodiny. S tvrdením, že na FB majú len tých, ktorých poznajú z reálneho života, súhlasilo 69,2 % respondentov. Avšak odpovede na položku č.3 jasne ukazujú, že aj tí, ktorí majú medzi priateľmi na Facebooku virtuálnych priateľov (30,8 %), majú ich minimálne a dokonca iba traja uvádzajú, že ich je viac ako 20. S tvrdením „na FB vyhľadávam nové priateľstvá“ nesúhlasilo 79,7 % respondentov. Z uvedeného vyplýva, že interakcia na FB vo veľkej miere prebieha medzi priateľmi z reálneho života.

Tabuľka 3 Odpovede na otázky, ktorými sme zisťovali, do akej miery sa priatelia na Facebooku prekrývajú s reálnou off-line sociálnou sieťou respondentov.

	n	%
1.Máte medzi priateľmi na Facebooku aj príslušníkov rodiny?		
áno	123	92,5
nie	10	7,5
2.Medzi priateľmi na Facebooku mám len tých, s ktorými sa poznám z reálneho života		
áno	92	69,2
nie	41	30,8
3.Koľko vašich priateľov na FB tvoria ľudia, s ktorými sa poznáte len prostredníctvom služby Facebook?		
priateľov	92	69,2
1-5 priateľov	26	19,5
6-10 priateľov	7	5,3
11-15 priateľov	2	1,5
16-20 priateľov	3	2,3
viac ako 20	3	2,3
4.Na Facebooku vyhľadávam nové priateľstvá		
silne súhlasím	4	3
súhlasím	8	6
neviem	15	11,3
nesúhlasím	52	39,1
silne nesúhlasím	54	40,6

n – počet respondentov

Po spracovaní výsledkov v rámci celého výskumného súboru (n=172 respondentov) sme analyzovali nasledujúce premenné: premost'ujúci, spájajúci, udržiavací sociálny kapitál a vnímanú sociálnu oporu. Premost'ujúci sociálny kapitál sa pohyboval v rozpätí 10- 42 bodov, pričom dosahoval priemernú hodnotu 24,895 so štandardnou odchýlkou 6,316. Spájajúci sociálny kapitál dosahoval priemerné skóre 18,616 so štandardnou odchýlkou 6,402 a pohyboval sa v rozpätí 10- 45 bodov. Udržiavací sociálny kapitál sa nachádzal v rozpätí 5-22 bodov a dosahoval priemernú hodnotu 10,802 a štandardná odchýlka bola 3,641. Vnímaná sociálna opora dosahovala rozpätie 6-22 bodov, priemerné skóre bolo 9,86 a štandardná odchýlka bola 3,165. Výsledky sú uvedené v tabuľke 4.

Pri overovaní normálnej distribúcie dát sme zistili, že premenné udržiavací a premost'ujúci sociálny kapitál a vnímaná sociálna opora sa svojím rozložením blížila k distribúcii v tvare normálnej krivky, čo nám dovoľuje pri porovnávaní skupín použiť parametrické testy, avšak koeficienty šikmosti (1,58) a strmosti (3,771) spájajúceho sociálneho kapitálu sú väčšie ako 1, preto v tomto prípade musíme použiť neparametrické testy. Koeficienty distribúcie dát sú uvedené v tabuľke 4.

Tabuľka 4 Priemerné výsledné skóre vnímanej sociálnej opory, udržiavacieho, spájajúceho a premost'ujúceho kapitálu v celom výskumnom súbore a koeficienty distribúcie dát

	n	Minimum	Maximum	AM	SD	šikmost'	strmost'
Udržiavací SK	172	5	22	10,802	3,641	0,839	0,887
Spájajúci SK	172	10	45	18,616	6,402	1,58	3,771
Premost'ujúci SK	172	10	42	24,895	6,316	0,224	0,004
Vnímaná SO	172	6	22	9,86	3,165	0,73	0,338

SO – sociálna opora, SK – sociálny kapitál, n – počet respondentov, AM – aritmetický priemer, SD – štandardná odchýlka

V tabuľke 5 je uvedená deskripcia dát aktívnych užívateľov Facebooku (n=133). Táto deskriptívna analýza premenných predchádza štatistickému testovaniu prvých siedmych hypotéz, ktoré sa týkajú len aktívnych užívateľov Facebooku. Premost'ujúci sociálny kapitál dosahoval skóre v rozpätí 12-4 bodov a priemerná hodnota bola 24,233 so štandardnou odchýlkou 6,215. Spájajúci sociálny kapitál sa nachádzal v rozpätí 10-45 s priemerným skóre 18,932 a štandardnou odchýlkou 6,739. Udržiavací sociálny kapitál sa pohyboval v rozpätí 5-22 bodov, s priemerným skóre 10,496 a štandardnou odchýlkou 3,35. Intenzita používania Facebooku sa pohybovala v rozpätí 13-44 bodov a priemerná

hodnota bola 29,233 so štandardnou odchýlkou 6,905. Vnímaná sociálna opora sa nachádzala v rozpätí 6-22 s priemerným skóre 9,895 a štandardnou odchýlkou 3,146. Subškála emocionálna opora v kríze sa pohybovala v rozpätí 6-22 bodov s priemernou hodnotou 4,707 a štandardnou odchýlkou 1,7. Druhá subškála inštrumentálna opora v kríze sa pohybovala v rozpätí od 3-12 bodov, dosahovala priemerné skóre 5,188 a 1,871 bola štandardná odchýlka.

Overenie distribúcie dát ukázalo, že pri testovaní hypotéz môžeme u premenných premost'ujúci sociálny kapitál, intenzita používania Facebooku, vnímaná sociálna opora a inštrumentálna opora v kríze môžeme použiť parametrické testy. Pri premenných spájajúci (šikmosť 1,643 > 1; strmosť 3,638 > 1) a udržiavací sociálny kapitál (strmosť 1,879 > 1) a emocionálna opora v kríze (šikmosť 1,164 > 1; strmosť 1,929 > 1) musíme použiť parametrické testy (pozri tabuľku 5).

Tabuľka 5 Priemerné výsledné skóre vnímanej sociálnej opory, udržiavacieho, spájajúceho a premost'ujúceho kapitál a intenzity užívania FBV aktívnych užívateľov Facebooku a koeficienty distribúcie dát

	n	Minimum	Maximum	AM	SD	šikmosť	strmosť
Udržiavací SK	133	5	22	10,496	3,35	0,963	1,879
Spájajúci Sk	133	10	45	18,932	6,739	1,643	3,638
Premost'ujúci SK	133	12	42	24,233	6,215	0,425	0,218
IPFB	133	13	44	29,233	6,905	-0,247	-0,422
Vnímaná SO	133	6	22	9,895	3,146	0,709	0,501
EO v kríze	133	3	11	4,707	1,7	1,164	1,929
IO v kríze	133	3	12	5,188	1,871	0,659	-0,071

SO - sociálna opora, SK – sociálny kapitál, IPFB – intenzita používania Facebooku, n – počet respondentov, AM – aritmetický priemer, SD – štandardná odchýlka

Na overenie prvej hypotézy, ktorá vyjadruje vzťah medzi dvoma kardinálnymi premennými, sme použili Pearsonov korelačný koeficient. Výsledné údaje sú zobrazené v tabuľke 6. Hodnota korelačného koeficientu medzi intenzitou používania Facebooku a premost'ujúcim sociálnym kapitálom bola 0,435** (p=0,000; $\alpha=0,05$; $p < \alpha$). Vzťah je potvrdený na hladine významnosti 0,01. Zistili sme pozitívny vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a premost'ujúcim sociálnym kapitálom. Grafické zobrazenie je uvedené v prílohe F (Graf 1).

Tabuľka 6 Vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a premostujúcim kapitálom

Pearson koeficient	n	premostujúci SK	p
IPFB	133	0,435**	0,000

** $p < 0,01$; SK – sociálny kapitál, IPFB – intenzita používania Facebooku, n – počet respondentov, p – signifikancia

V tabuľke 7 sú uvedené výsledné hodnoty overovania druhej hypotézy, ktorá vyjadruje vzťah medzi dvoma kardinálnymi premennými. Na overenie tohto vzťahu sme použili Spearmanov korelačný koeficient, pretože výsledné skóre spájajúceho kapitálu nemá normálne rozloženie (tabuľka 5). Hodnota Spearmanovho koeficientu bola 0,169 ($p=0,052$; $\alpha=0,05$; $p > \alpha$). Výsledok korelačného koeficientu ukazuje pozitívny smer, avšak nie je signifikantný. Naš predpoklad, že medzi intenzitou používania Facebooku a spájajúcim sociálnym kapitálom bude pozitívny vzťah, sa nepotvrdil.

Tabuľka 7 Vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a spájajúcim kapitálom

Spearman koeficient	n	spájajúci SK	p
IPFB	133	0,169	0,052

SK – sociálny kapitál, IPFB – intenzita používania Facebooku, n – počet respondentov, p – signifikancia

Na overenie tretej hypotézy sme tiež použili Spearmanov korelačný koeficient, pretože premenná udržiavací kapitál nemá normálne rozloženie (tabuľka 5). Hodnota Spearmanovho korelačného koeficientu medzi intenzitou používania Facebooku a udržiavacím kapitálom bola 0,360** ($p=0,000$; $\alpha=0,05$; $p < \alpha$). Vzťah je potvrdený na hladine významnosti 0,01. Na základe výsledkov, sme mohli podporiť hypotézu, že medzi intenzitou používania Facebooku a udržiavacím sociálnym kapitálom je pozitívny vzťah. Výsledky sú uvedené v tabuľke 8. Grafické zobrazenie je uvedené v prílohe F (Graf 2).

Tabuľka 8 Vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a udržiavacím kapitálom

Spearman koeficient	n	udržiavací SK	p
IPFB	133	0,360**	0,000

** $p < 0,01$; SK – sociálny kapitál, IPFB – intenzita používania Facebooku, n – počet respondentov, p – signifikancia

Tabuľka 9 obsahuje výsledky testovania štvrtej hypotézy. Previedli sme komparáciu dvoch skupín, pričom prvá skupina boli študenti 1.ročníka vysokej školy

a druhú skupinu tvorili študenti ostatných ročníkov VŠ, študenti strednej školy, absolventi, zamestnaní a nezamestnaní. Použili sme neparametrický test Mann Whitneyho U test pre komparáciu dvoch skupín, pretože premenná udržiavací sociálny kapitál nemá normálne rozloženie (tabuľka 5). Hodnota Mann Whitneyho U testu bola 1337 ($p=0,260$; $\alpha=0,05$; $p > \alpha$). Priemerné poradie 1. ročníka VŠ naznačuje posun k vyššiemu udržiavaciemu kapitálu, avšak rozdiel skupín nie je významný, preto nemohli sme zamietnuť 0-hypotézu o rovnosti skupín a podporiť našu hypotézu, v ktorej udržiavací sociálny kapitál je vyšší u študentov 1.ročníka VŠ v porovnaní s ostatnými.

Tabuľka 9 Komparácia dvoch skupín (1.ročník VŠ s ostatnými)

	zamestnanie	n	Priemerné poradie	Mann-Whitney U	p
Udržiavací SK	1.ročník	30	60,07	1337,000	0,260
	ostatní	103	69,02		

SK – sociálny kapitál, n – počet respondentov, p – signifikancia

Na overenie piatej hypotézy, sme mohli použiť Pearsonov korelačný koeficient, pretože dáta obidvoch premenných dovoľujú použiť parametrické testy (tabuľka 5). Hodnota korelačného koeficientu (uvedené v tabuľke 10) medzi intenzitou používania Facebooku a vnímanou sociálnou oporou bola 0,022 ($p=0,801$; $\alpha=0,05$; $p > \alpha$). Výsledok korelačného koeficientu naznačuje pozitívny, ale veľmi slabý nesigifikantný vzťah, blížiaci sa nule. Na základe toho usudzujeme, že pozitívny vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a vnímanou sociálnou oporou sa nepotvrdil.

Tabuľka 10 Vzťah medzi intenzitou používania Facebooku a vnímanou sociálnou oporou

Pearson koeficient	n	vnímaná SO	p
IPFB	133	0,022	0,801

SO – sociálna opora, IPFB – intenzita používania Facebooku, n – počet respondentov, p – signifikancia

Na ďalšie dve hypotézy sme použili Spearmanov korelačný koeficient, pretože distribúcia dát premenných spájajúceho kapitálu a emocionálna opora v kríze nám nedovoľujú použiť parametrické testy (tabuľka 5). Výsledky sú uvedené v tabuľke 11. Hodnota korelačného koeficientu medzi spájajúcim sociálnym kapitálom a emocionálnou oporou v kríze bola 0,344** ($p=0,000$; $\alpha=0,05$; $p < \alpha$). Pozitívny vzťah medzi spájajúcim sociálnym kapitálom a emocionálnou oporou sa potvrdil na hladine významnosti 0,01.

Hodnota korelačného koeficientu medzi spájajúcim kapitálom a inštrumentálnou oporou v kríze bola 0,354** ($p=0,000$; $\alpha=0,05$; $p < \alpha$). Pozitívny vzťah medzi spájajúcim sociálnym kapitálom a inštrumentálnou oporou sa potvrdil na hladine významnosti 0,01. Grafické zobrazenie je uvedené v prílohe F (Graf 3 a Graf 4).

Tabuľka 11 Vzťah medzi spájajúcim kapitálom a emocionálnou a inštrumentálnou oporou v kríze

Spearman koeficient	n	EO v kríze	p	IO v kríze	p
spájajúci SK	133	0,344**	0,000	0,354**	0,000

** $p < 0,01$, SK – sociálny kapitál, EO v kríze – emocionálna opora v kríze, IO v kríze – inštrumentálna opora v kríze, n – počet respondentov, p – signifikancia

Na overenie ôsmej hypotézy a na zodpovedanie výskumnej otázky sme použili Studentov t-test pre dva nezávislé výbery, pretože všetky premenné sa blížila k normálnemu rozloženiu dát (tabuľka 5). Výsledné hodnoty obsahuje tabuľka 12. Hodnota t-testu pri komparácii užívateľov a „neužívateľov“ Facebooku v premostujúcom sociálnom kapitáli bola 2,581 ($p=0,011$; $\alpha=0,05$; $p < \alpha$). Výsledky potvrdili predpoklad, že aktívni užívatelia FB mali vyšší premostujúci sociálny kapitál ako „neužívatelia“ FB. Hodnota t-testu pri komparácii užívateľov a „neužívateľov“ FB vo vnímanej sociálnej opore bola 0,262 ($p=0,794$; $\alpha=0,05$; $p > \alpha$). Na základe výsledkov môžeme odpovedať na otázku tak, že medzi užívateľmi a „neužívateľmi“ FB neboli rozdiely vo vnímanej sociálnej opore.

Tabuľka 12 Porovnanie užívateľov a „neužívateľov“ Facebooku vo vnímanej sociálnej opore a premostujúcom kapitáli

		n	Minimum	Maximum	AM	SD	t	df	p
Premostujúci SK	FB	133	12	42	24,2331	6,21446	2,581*	170	0,011
	bez FB	39	10	39	27,1538	6,21348			
Vnímaná SO	FB	133	6	22	9,8947	3,14610	0,262	170	0,794
	bez FB	39	6	18	9,7436	3,26640			

* $p < 0,05$, SK – sociálny kapitál, SO – sociálna opora, FB – aktívni užívatelia FB, bez FB – respondenti bez účtu na Facebooku, n – počet respondentov, AM – aritmetický priemer, SD – štandardná odchýlka, t – hodnota t-testu, df – stupne voľnosti, p – signifikancia

V tabuľke 13 sú uvedené výsledky testovania poslednej hypotézy. Použili sme neparametrický test Mann Whitneyho U test, pretože dáta spájajúceho kapitálu nespĺňajú podmienky normálnej distribúcie dát (tabuľka 5). Hodnota Mann Whitneyho U testu bola

2389,5 ($p=0,455$; $\alpha=0,05$; $p > \alpha$). Z uvedeného vyplýva, že sme nemohli podporiť náš predpoklad, že aktívni užívatelia Facebooku budú mať vyšší spájajúci sociálny kapitál ako „neužívatelia“ FB. Priemerné poradie naznačoval opačný posun, ako sme predpokladali (vyšší spájajúci kapitál majú užívatelia FB).

Tabuľka 13 Porovnanie užívateľov a „neužívateľov“ Facebooku v spájajúcom kapitáli

		n	Priemerné poradie	Mann-Whitney U	p
Spájajúci SK	FB	133	88,03	2389,500	0,455
	bez FB	39	81,27		

SK – sociálny kapitál, FB – aktívni užívatelia FB, bez FB – respondenti bez účtu na Facebooku

n – počet respondentov, p - signifikancia

3.1 Doplnujúce informácie dotazníka

Nasledujúcej kapitole sme sa venovali spracovaniu doplnujúcich informácií, ktoré sme zahrnuli do dotazníka (príloha A a B).

Zistili sme, že všetci respondenti mali aspoň jeden prístup k pripojeniu na internet. 95,3 % respondentov malo aspoň 1 až 4 prístupy k internetu. Dokonca až 91,3 % respondentov uviedlo, že majú zavedený internet doma. Respondenti uvádzali, že majú okrem Facebooku vytvorené kontá aj na iných sociálnych sieťach (58,1%). Aktívni užívatelia FB strávia na FB v priemere za deň 10-30minút. Pre viac ako polovicu užívateľov (56,4%) sa stal FB dennou rutinou, 17 % sa nevedelo vyjadriť a 30,8% užívateľov nesúhlasilo s tým, že FB je ich dennou záležitosťou. V profile majú v priemere 177 priateľov ($SD=102$, $Mdn=150$, $Modus=120$). Až 89,5 % užívateľov je registrovaných na FB menej ako 2 roky.

Ďalšia analýza kontrolných premenných ukázala niektoré zmeny vo veľkosti korelačných koeficientoch. Sila vzťahu medzi intenzitou používania FB a premostujúcim kapitálom ($0,473^{**}$, $p=0,000$) a sila vzťahu medzi intenzitou používania FB a udržiavacím kapitálom ($0,460^{**}$, $p=0,000$) sa u žien zvýšila. Prejavili sa medzipohlavné rozdiely vo veľkosti premostujúceho ($t = 2,438$, $df = 131$, $p = 0,016$), spájajúceho (Mann-Whitney Test =1375, $p = 0,017$) a udržiavacieho kapitálu (Mann-Whitney Test =1180, $p = 0,001$), v prospech žien. Zamestnaní ľudia v porovnaní s ostatnými, mali nižší

premost'ujúci ($t = -2,217$, $df = 131$, $p = 0,028$), spájajúci (Mann-Whitney Test = 879, $p = 0,007$) a udržiavací kapitál (Mann-Whitney Test = 830, $p = 0,003$). Sila vzťahu medzi intenzitou používania FB a premost'ujúcim kapitálom ($0,519^{**}$, $p = 0,008$) a medzi intenzitou používania FB a udržiavacím kapitálom ($0,397^{**}$, $p = 0,049$) sa u zamestnaných zvýšila.

U respondentov so stredoškolským vzdelaním sa potvrdil významný vzťah medzi intenzitou používania FB a spájajúcim kapitálom ($0,196^*$, $p = 0,039$). Sila vzťahu medzi intenzitou používania FB a premost'ujúcim kapitálom ($0,419^{**}$, $p = 0,002$) a medzi intenzitou používania FB a udržiavacím kapitálom a sa u respondentov, ktorý bývajú s rodičmi znížila. Sila vzťahu sa medzi premost'ujúcim kapitálom a intenzitou používania FB ($0,371^{**}$, $p = 0,005$) sa u respondentov, ktorý bývajú na internáte znížila. Signifikantne najvyšší udržiavací kapitál mali respondenti, ktorí bývali na internáte v porovnaní s tými, čo bývali samostatne alebo s rodičmi (Kruskal Wallis Test = 9,494, $df=2$, $p = 0,009$, $\alpha=0,05$, $p > \alpha$). Sila vzťahu medzi premost'ujúcim kapitálom a intenzitou používania FB ($0,627^{**}$, $p = 0,002$) a medzi udržiavacím kapitálom a intenzitou používania FB ($0,439^*$, $p = 0,032$) sa u respondentov, ktorí bývajú na samostatne zvýšila. Dokonca u samostatne žijúcich sa potvrdil vzťah medzi sociálnou oporou a intenzitou používania FB ($0,415^*$, $p = 0,044$). Potvrdil sa vzťah, že vekom klesá premost'ujúci ($-0,244^{**}$, $p = 0,005$), spájajúci ($-0,251^{**}$, $p = 0,004$) aj udržiavací kapitál ($-0,279^{**}$, $p > 0,001$).

4 DISKUSIA

Celé výskumné smerovanie predloženej bakalárskej práce sa nieslo v duchu pozitív, ktoré prináša používanie on-line sociálnej siete Facebook.

V úvode sme sa zamerali na tri oblasti výskumu, ktoré sme následne podrobnejšie rozvíjali vo výskumných otázkach a hľadali podporu našich hypotéz v literatúre a doteraz realizovaných výskumoch. Ako prvé sme si stanovili overiť, či podporuje využívanie on-line sociálnej siete Facebook udržiavanie a formovanie sociálneho kapitálu reálnej sociálnej siete. K tejto oblasti výskumu sa vzťahovali štyri predpoklady, ku ktorým sa postupne vyjadríme.

Predpokladali sme, že medzi intenzitou používania Facebooku a premostujúcim sociálnym kapitálom je pozitívny vzťah. Tento predpoklad sa potvrdil a výsledky sú v súlade s výskumami iných autorov (Ellison a et al., 2007 a 2008 a Tomai et al, 2010). Znamená to, že čím väčšia je intenzita používania Facebooku, tým vyšší je premostujúci sociálny kapitál.

Predpokladaný pozitívny vzťah medzi intenzitou používania FB a spájajúcim sociálnym kapitálom naše výsledky výskumu nepodporili. Kladný korelačný koeficient naznačuje nárast kapitálu, ale nie je významný. Môžeme iba predpokladať, že pri väčšej vzorke by sa tento vzťah mohol potvrdiť. Náš výsledok nie je v súlade so zisteniami Ellison a et al. (2007 a 2008), ale autori Tomai et al. (2010) pri používaní inej sociálnej siete ako je FB rovnako tento vzťah nepotvrdili. Williams (2007) porovnával on-line a off-line kapitál užívateľov internetu a zistil, že off-line spájajúci kapitál bol signifikantne vyšší ako on-line spájajúci kapitál a opačne on-line premostujúci sociálny kapitál bol signifikantne vyšší ako off-line premostujúci sociálny kapitál. Z uvedeného môžeme vyvodiť, že Facebook zohráva významnejšiu úlohu pri kumulovaní premostujúceho sociálneho kapitálu ako spájajúceho. Ani skutočnosť, že Facebook je miestom sociálnej interakcie a komunikácie medzi priateľmi, ktorých poznajú v reálnom svete, nedokáže oslabiť fakt, že Facebook je tiež len jedna z možných alternatív internetovej komunikácie. Internet zjavne nedokáže v plnej miere dopĺňať rôznorodosť interpersonálnych vzťahov z reálneho života a to hlavne vzťahy, ktoré sú človeku najbližšie, najdôležitejšie a najhlbšie. Práve tieto vzťahy medzi blízkymi ľuďmi sú dôležité pri kumulovaní spájajúceho kapitálu.

Predpoklad, že vzťah medzi intenzitou používania FB a udržiavacím sociálnym kapitálom je pozitívny sa potvrdil, čo korešponduje so zisteniami Ellison et al. (2007). Naše výsledky ukazujú, že snaha po udržaní už existujúcich dlhoročných priateľstiev vedie k používaniu Facebooku na tento účel.

Pri formulovaní ďalšieho predpokladu sme vychádzali z toho, že študenti vysokých škôl prekonávajú v živote zmeny. Začatím štúdia na vysokej škole sa pretrhnú pôvodné väzby s ich sociálnou sieťou, a tým môže nastať pokles v ich sociálnom kapitáli. Predpokladali sme, že najvýraznejšia zmena a následne aj najväčšia snaha o udržanie už existujúcich pút bude u študentov 1. ročníka vysokej školy v porovnaní s ostatnými (študenti ostatných ročníkov VŠ, študenti strednej školy, absolventi, zamestnaní a nezamestnaní), avšak náš predpoklad sa nepotvrdil.

Vhodné je poznamenať, že pri ďalšej kontrole premenných, konkrétne bývanie respondentov, sme zistili, že signifikantne najvyšší udržiavací kapitál mali respondenti, ktorí bývali na internáte v porovnaní s tými, čo bývali samostatne alebo s rodičmi. Tieto výsledky ukazujú, že zrejme najväčšie zmeny po začatí štúdia na vysokej škole, si zažijú práve študenti, ktorí musia pretrhnúť väčšinu pôvodných väzieb odchodom na internát. Naše zistenia naznačujú, že je do budúcnosti potrebná podrobnejšia analýza vzťahu udržiavacieho kapitálu a ďalších premenných.

V ďalšej oblasti výskumu sme sa sústredili nato, aké benefity prinesie zvýšený sociálny kapitál. Zamerali sme sa na sociálnu oporu a rozhodli sme sa overiť, či podporuje využívanie on-line sociálnej siete Facebook subjektívne vnímanú sociálnu oporu. Predpoklad o pozitívnom vzťahu medzi intenzitou používania FB a vnímanou sociálnou oporou sa nepotvrdil. Výsledky iných autorov nekorešpondujú z našimi, pretože niektoré výskumy hovoria o zvyšovaní (Shaw, Gant, 2002; Kraut et al., 2002; Leung, Lee, 2005; Hlebec et al., 2006; Xie, 2008; Smedema, McKenzie, 2010) a niektoré o znižovaní sociálnej opory (Kraut et al., 1998, In Kraut et al., 2001; Subrahmanyam et al., 2001; Prezza et al., 2004). na internete. Naše výsledky naznačujú takmer nulový vzťah, medzi týmito premennými.

Ďalej sme overovali, či je spájajúcim sociálnym kapitálom v pozitívnom vzťahu s emocionálnou a inštrumentálnou oporou v kríze. Naše predpoklady sa potvrdili a sú v súlade s teóriou Putnama (1995, 2000, In Bačová), ktorá hovorí, že spájajúci sociálny kapitál prináša emocionálnu a inštrumentálnu oporu. Ako vidno vnímaná sociálna opora (zahrňujúca emocionálnu a inštrumentálnu oporu) nebola asociovaná s intenzitou používania FB. Ani vzťah medzi spájajúcim kapitálom a intenzitou používania FB sa

nepotvrdil. Tieto závery môžu znamenať, že používanie Facebooku nemá dopad na emocionálnu a inštrumentálnu oporu v kríze. Sú to druhy sociálnej opory, ktoré sú prijímané najčastejšie od najbližších ľudí a viažu sa na spájajúci kapitál. Konštatujeme, že iné druhy opory môžu mať vzťah k používaniu Facebooku. Odporúčame na ďalšie preskúmanie do budúcnosti.

Posledný výskumný cieľ, sme si stanovili z dôvodu overenia možnej existencie rozdielov v sociálnom kapitáli a sociálnej opore medzi aktívnymi užívateľmi Facebooku a ľuďmi, ktorí nemajú vytvorený účet na Facebooku. Predpoklad, že premostujúci kapitál bude vyšší u aktívnych užívateľoch FB sa potvrdil. Výsledky sú v súlade so zisteniami Tomai et al. (2010), ktorí tieto rozdiely overovali na inej sociálnej sieti. Nepotvrdil sa predpoklad, že spájajúci kapitál bude vyšší u aktívnych užívateľov FB a naše výsledky nie sú v zhode so zisteniami Tomai et al. (2010).

Ohľadom vnímanej opory sme formulovali iba výskumnú otázku, pretože z literatúry a výskumov nebolo zrejmé, k akým predpokladom sa prikloniť. Porovnanie skupín ukázalo, že medzi užívateľmi a „neužívateľmi“ nie sú významné rozdiely vo vnímanej sociálnej opore. Dokonca priemerné poradie „neužívateľov“ je nižšie ako užívateľov, čo značí, že vyššiu vnímanú sociálnu oporu majú „neužívatelia“. Môžeme iba predpokladať, ako by sa vnímaná opora prejavila na väčšej vzorke. Naskytuje sa tu otázka, či môže FB pri ďalšom a podrobnejšom skúmaní, spôsobiť zníženie vnímanej opory. Ak berieme do úvahy, že meranie vnímanej opory v našom výskume zahŕňalo emocionálnu a inštrumentálnu oporu, ktoré súvisia so spájajúcim kapitálom, je pravdepodobné, že Facebook nie len že nezohráva v tomto úlohu, ale dokonca sa môže stať, že niekomu uškodí. Podľa štúdie Subrahmanyam et al. (2008) väčšina užívateľov OSS si nemyslia, že OSS majú negatívny dopad na ich priateľstvá, dokonca niektorí cítia, že sú si s priateľmi bližší. Veľká väčšina „neužívateľov“ OSS si myslí, že fakt, že nemajú profil na OSS ich neovplyvnil, a iba menšina si myslí, že ich to odrezalo od ich reálnych priateľov. To ako pôsobí používanie Facebooku na rôzne druhy sociálnej opory odporúčame na podrobnejšie preskúmanie do budúcnosti.

Na tomto mieste sa chceme vyjadriť k niektorým doplňujúcim informáciám z dotazníka. Zistili sme u respondentov vysokú mieru komputelizácie a otvorenú prístupnosť k technológiám pre veľkú väčšinu našich respondentov. Respondenti mali vytvorené kontá aj na iných sociálnych sieťach. Aktívni používatelia FB strávia na FB v priemere za deň 10-30 minút. Tento poznatok korešponduje s výsledkami iných autorov

Ellison et al. 2007; Lampe, Ellison, Steinfield, 2006; Pempek, Yermolayev, Calvert, 2009. Facebook je u nás na Slovensku známy približne dva roky, čo potvrdzujú aj naše výsledky, kde väčšina respondentov je registrovaných na FB takúto dobu.

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že po kontrole premenných nám potvrdené vzťahy zostali, iba pri zohľadnení niektorých charakteristík výskumnej vzorky, sa zvýšili alebo znížili. Zistili sme silnejší pozitívny vzťah medzi intenzitou používania FB a premost'ujúcim kapitálom u žien, u zamestnaných ľudí, respondentov bývajúcich samostatne a slabší vzťah u respondentov bývajúcich s rodičmi aj bývajúcich na internáte.

Silnejší pozitívny vzťah medzi intenzitou používania FB a udržiavacím kapitálom sa potvrdil u žien, u zamestnaných ľudí, respondentov bývajúcich samostatne a slabší vzťah u respondentov bývajúcich s rodičmi. U respondentov so stredoškolským vzdelaním sa potvrdil pozitívny vzťah medzi intenzitou používania FB a spájajúcim kapitálom. Dokonca u samostatne žijúcich sa potvrdil pozitívny vzťah medzi sociálnou oporou a intenzitou používania FB. Je pravdepodobné, že ľudia žijúci sami majú väčšiu snahu používať FB na zvyšovanie svojho sociálneho kapitálu a sociálnej opory, ak pociťujú, že v reálnom živote ich majú nedostatok.

Kraj, prístup na internet, kvantifikácia prístupov na internet, účty na iných sociálnych sieťach, bydlisko, nemali vplyv na skúmané premenné. Vzhľadom na uvedené zistenia, odporúčame do budúcnosti pri skúmaní sociálneho kapitálu zohľadňovať aj tieto premenné, ktoré môžu vstupovať do procesu formovania a udržiavania sociálneho kapitálu.

Uvedomujeme si, že náš výskum má limity, a tým prichádza aj nemožnosť zovšeobecniť výsledky a závery výskumu. Výskumná vzorka nie je dostatočne veľká, a rovnako počet respondentov bez účtu na Facebooku a počty aktívnych užívateľov sa líšia. Vzhľadom na to, že sa nám nepodarilo získať rôznorodú vzorku ľudí s účtom na FB, nedokážeme sa vyjadriť ku všetkým skupinám ľudí z hľadiska zamestnania, pretože vo veľkej miere prevažujú študenti vysokej školy. Tento fakt, je pochopiteľný, keď vezmeme do úvahy, že Facebook na svojom vzostupe si najväčšiu popularitu získal u študentov a k tomu prispieva aj skutočnosť, že FB v období svojho vzniku bol primárne určený len pre študentov vysokých škôl.

Pri ďalšom zamyslení sa nad výsledkami ohľadom premost'ujúceho kapitálu, ktorý sa zvyšuje používaním FB, je dôležité si uvedomiť, že na to, aby intenzita používania

Facebooku bola vysoká, si vyžaduje od človeka čas. A veľa času strávenom na FB môže viesť k tomu, že sa FB stane každodennou a možno aj dôležitou aktivitou dňa. Nakoniec celé fungovanie na FB dotvára pocit, že si už človek nevie predstaviť, čo by robil, keby FB neexistoval. Zjavne sa tu vytvára istý paradox, na jednej strane aktivitou na FB sa kumuluje premostujúci sociálny kapitál, ktorý v živote zohráva úlohu hlavne vtedy, ak jedinec potrebuje mobilizovať svoje siete, aby mu v niečom jeho priatelia či známi pomohli, a na strane druhej, príliš veľká aktivita na FB musí nutne so sebou prinášať straty v iných oblastiach života. Je predsa reálne, že ak je raz človek pripojený na internet a aktívny na FB, nemôže sa realizovať v iných oblastiach, napríklad v sociálnych. Miesto, kde sa straty alebo zisky prejavia, je možno ďalším smerovaním do budúcnosti pri skúmaní Facebooku a jeho významu pre užívateľov.

Pravdaže vôbec nechceme týmto znevažovať pozitívne výsledky, ktoré plynú z nášho výskumu a rady ďalších výskumov iných autorov. Práve naopak, týmto máme potrebu protirečiť častej jednostrannej negatívnej kritike zo strany médií, a to hlavne populárnej tlače, ohľadom nebezpečenstiev, ktoré sa spájajú s Facebookom. Áno, aj my sme si vedomí možných rizík od ochrany súkromia, cez zneužitie osobných informácií, po závislosť na internete, avšak zdôrazňujeme, že málokedy sú veci iba negatívne alebo iba pozitívne.

Aj napriek tomu, že Facebook sa ukazuje byť menej významný v kumulovaní spájajúceho kapitálu a zvyšovaní vnímanej opory, máme potrebu vyzdvihnúť fakt, že Facebook sa javí ako stimul pre narastanie premostujúceho kapitálu reálnej siete jednotlivcov. Ten sa spája z existenciu rôznorodých ľudí. Podľa Putnama (1995, 2000, In Bačová, 2007) premostovacie sociálne vzťahy sú ako sociálny kapitál hodnotnejšie, lebo vytvárajú „mosty“ medzi rôznymi ľuďmi. Putnam (2000, In Williams, 2006) konštatuje, takíto ľudia poskytujú širšie „sociálne horizonty“ či pohľady na svet, príležitosti, informácie a nové zdroje. Bačová (2007) poznamenáva, že cielené vytváranie sociálneho kapitálu jednotlivcom, je úspešnou stratégiou na ceste k úspechu.

Granovetter (1973, 1974, In Williams 2006) odhalil, že najväčší úspech v hľadaní novej práce nemali tí, ktorí mali silné priateľstvá a vzťahy (spájajúci kapitál), ale tí, ktorí mali rôznorodé slabé vzťahy (premostujúci kapitál). Tento fenomén Granovetter nazval „sila slabých pút“.

Velenzuela. S. et al. (2009) vyskúmali, že intenzita používania Facebooku je pozitívne asociovaná so životnou spokojnosťou, sociálnou dôverou a občianskou a politickou participáciou v rôznych dobrovoľníckych, charitatívnych, environmentálnych

združeníach a pod. Môžeme na základe uvedeného vyvodiť záver, že sociálny kapitál môže byť pre človeka v mnohých oblastiach života prospešný.

Okrem iného, sa Facebook javí ako dôležitý prostriedok na zvyšovanie udržiavacieho kapitálu. Zostať v kontakte s priateľmi, s ktorými sa pretrhlo spojenie, napríklad z dôvodu odsťahovania, či odchodom na vysokú školu, je dôležitým motívom na udržiavanie týchto priateľstiev využívaním on-line sociálnych sietí. Facebook svojím uspošením poskytuje na udržiavanie vzťahov výborné podmienky. Rýchlo a jednoducho je možné byť v kontakte s viacerými ľuďmi naraz, čo by si v reálnom živote vyžadovalo veľa času. Hlavne možnosť organizovať stretnutia či rôzne spoločenské udalosti je výhodou, ktorá predurčuje na to, že on-line interakcia vyústi do skutočnej medziľudskej interakcie. Často už len nájdenie „starých známych“ prostredníctvom služby Facebook je podnetom na zrealizovanie takýchto spoločných akcií.

Na poli on-line sociálnych sietí je možné realizovať množstvo nových výskumov. Téma Facebook svojou aktuálnosťou, masovosťou a popularitou si našla svoje miesto bádania u mnohých výskumníkov. V súčasnosti sa objavuje niekoľko smerovaní v skúmaní tohto fenoménu. Do popredia záujmu sa dostávajú otázky identity, sebaaprezentácie, sebaodhalovania, sociálneho kapitálu, spokojnosti so životom a pod. Práce zamerané na negatívne dôsledky sa zaoberajú hlavne ochranou súkromia a zverejňovania osobných informácií. Bolo by užitočné preskúmať nie len to, ako sa ľudia správajú na Facebooku, ale čo pre nich znamená tento spôsob fungovania s ľuďmi, ako ich to ovplyvňuje, zlepšuje, zhoršuje vzťahy. Stávajú sa užívatelia na Facebooku závislí? Prečo sa fenomén statusov stal tak obľúbený?

Facebook neposkytuje priestor len na riešenie problematiky Facebooku samom o sebe, ale aj priestor na nový a efektívny spôsob výberu respondentov. Výhodou Facebooku je, že na sa jednom „mieste“ nachádzajú milióny rôznorodých ľudí. V tomto zmysle má Facebook, ale aj iné sociálne siete obrovský potenciál vo využití na výskumné účely.

ZÁVER

Primárnym cieľom bakalárskej práce bolo overiť, či používanie Facebooku, ako elektronického prostriedku na komunikáciu, dokáže zvýšiť tri druhy sociálneho kapitálu (premost'ujúci, spájajúci, udržiavací) a zároveň aj vnímanú sociálnu oporu. Za potrebné sme pokladali urobiť aj komparáciu užívateľov „neužívateľov“ FB v spomínaných premenných. Výsledky potvrdili päť z deviatich predpokladov, ktoré sme si formulovali. Intenzita používania Facebooku bola v pozitívnom vzťahu s premost'ujúcim a udržiavacím kapitálom, ale nie so spájajúcim kapitálom a sociálnou oporou. Udržiavací kapitál nebol vyšší u študentov 1.ročníka VŠ. Spájajúci kapitál bol v pozitívnom vzťahu s emocionálnou aj inštrumentálnou oporou v kríze. Porovnanie užívateľov a „neužívateľov“ FB ukázalo významné rozdiely v premost'ujúcom kapitáli, v prospech užívateľov. Skupiny sa nelíšili vo vnímanej sociálnej opore a v spájajúcom kapitáli.

Facebook sa ukazuje byť dôležitým prostriedkom na udržiavanie a formovanie skôr premost'ujúceho ako spájajúceho kapitálu. Premost'ujúci kapitál tvoria ľudia, s ktorými má jedinec vo svojej sociálnej sieti slabšie putá. Facebook, v takomto prípade zjednodušuje interakciu práve medzi ľuďmi, s ktorými môže byť jedinec menej často. Pevné a silné putá, ktoré tvoria spájajúci kapitál zrejme potrebujú na svoje udržanie a formovanie častý a hlavne skutočný kontakt. Aj napriek tomu, že sa Facebook javí ako špecifický na poli internetovej komunikácie, zjavne jeho používanie nedokáže plne pokryť potreby, ktoré si na vyžadujú silné a trvalé vzťahy.

Vyšší premost'ujúci kapitál u užívateľov FB je znakom, že človek v reálnom živote nie je schopný sa starať o všetky vzťahy, ktoré vo svojej sociálnej sieti má, tak ľahko, rýchlo jednoducho ako prostredníctvom Facebooku.

Do budúcnosti odporúčame pri skúmaní sociálneho kapitálu a sociálnej opory zohľadniť aj iné faktory, ktoré by mohli ovplyvniť výsledky. Medzi ne patrí hlavne zamestnanie, vek, pohlavie, bývanie a pod. Okrem iného aj analýza osobnostných charakteristík respondentov môže priniesť podnetné výsledky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAČOVÁ, V. Sociálny kapitál v psychológii. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 2007, roč. LI, č. 4, s. 360-373.
- BOYD, D.M. - ELLISON, N.B. Social network sites: Definition, history, and scholarship. In *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. 2007, vol. 13(1), no. 11 [cit. 2009-05-11]. Dostupné na internete: <<http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>>. ISSN 1083-6101
- ELLISON, N.B. – STEINFELD, C., - LAMPE, C. A Face(book) in the Crowd: Social Searching vs. Social Browsing. In Proceedings of the 2006 20th Anniversary Conference on Computer-Supported Cooperative Work (CSCW 2006), 167-170. New York, NE: ACM Press [cit. 2010-10-03]. Dostupné na internete: <https://www.msu.edu/~nellison/lampe_et_al_2006.pdf>
- ELLISON, N.B. – STEINFELD, C., - LAMPE, C. The Benefits of Facebook "Friends:" Social Capital and College Students' Use of Online Social Network Sites. In *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. 2007, vol. 12(4), no. 1 [cit. 2009-05-11]. Dostupné na internete: <<http://jcmc.indiana.edu/vol12/issue4/ellison.html>>. ISSN 1083-6101
- ELLISON, N.B. – STEINFELD, C., - LAMPE, C. Social capital, self-esteem, and use of online social network sites: A longitudinal analysis. In *Journal of Applied Developmental Psychology* [online]. 2008, vol. 29, no. 6 [cit. 2009-27-10]. Dostupné na internete: <http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6W52-4T7F69C-1&_user=3838137&_coverDate=12%2F31%2F2008&_alid=1064271552&_rdoc=12&_fmt=high&_orig=search&_cdi=6558&_sort=r&_docanchor=&view=c&_ct=445&_acct=C000061500&_version=1&_urlVersion=0&_userid=3838137&md5=ed9b0f6301903c96becea41740310371>. ISSN 0193-3973.
- GECKOVÁ, A. Influence of social support on health among gender and socio-economic groups of adolescents. In *European Journal of Public Health* [online]. 2003, vol. 13, no. 1 [cit. 2009-30-10]. Dostupné na internete: <<http://eurpub.oxfordjournals.org/cgi/reprint/13/1/44?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=Influence+of+social+support+on+health+among+gender+and+socioeconomic+groups+of+adolescents&searchid=1&FIRSTINDEX=0&res>>

- ourcetype=HWCIT>. ISSN 1464-360X.
- GROSS, E.F. Adolescent Internet use: what we expect, what teens report. In *Applied Developmental Psychology* [online]. 2004, vol. 25 [cit. 2010-10-03]. Dostupné na internete: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MImg&_imagekey=B6W52-4F02RX2-3-1&_cdi=6558&_user=3838137&_pii=S0193397304000772&_orig=search&_coverDate=11%2F01%2F2004&_sk=999749993&view=c&wchp=dGLzVlz-zSkzk&md5=70850b42d2e3fad7afdf66b3dcbc852&ie=/sdarticle.pdf. ISSN 0193-3973.
- GROSS, E.F. – JUVONEN, J. – GABLE, S.L. Internet use and well-being in adolescence. In *Journal of Social Issues* [online]. 2002, vol. 58 , issue 1, [cit. 2010-10-03]. Dostupné na internete: < <http://www.scopus.com/record/display.url?eid=2-s2.0-0036212109&origin=inward&txGid=qkB1ZcE5ee2dOKrn8JWO5D6%3a5>>. ISSN 1540-4560.
- HAYTHORNTHWAITE, C – GARTON, L. – WELLMAN, B. V. Studying Online Social Networks. In *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. 1997, vol. 3 , no 1. [cit. 2010-10-03]. Dostupné na internete: <<http://jcmc.indiana.edu/vol3/issue1/garton.html>>. ISSN 1083-6101.
- HLEBEC, V – MANFREDA. K. L. – VEHOVAR, V. The social support networks of internet users. In *New Media & Society* [online]. 2006, vol.8 , no1. [cit. 2009-31-10]. Dostupné na internete: < <http://nms.sagepub.com/cgi/reprint/8/1/9>>. ISSN 1461-7315.
- KOŽENÝ, J. – CSÉMY, L. – TIŠANSKÁ, L. Strukturální analýza modelu životní spokojenosti adolescentov. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 2007, roč. LI, č. 3, s. 224-237.
- KOŽENÝ, J. – TIŠANSKÁ, L. Dotazník sociální opory – MOS: vnitřní struktura nástroje. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 2003, roč. XLVII, č. 2, s.135 - 142 .
- KRAUT, R. – KIESLER, S. – BONEVA, B. – CUMMINGS, J. – HELGESON, V. – CRAWFORD, A. - Internet Paradox Revisited. In *Journal of Social Issues* [online]. 2002, vol. 58 , no1. [cit. 2010-02-10]. Dostupné na internete: <<http://www-2.cs.cmu.edu/afs/cs.cmu.edu/user/kraut/www/RKraut.site.files/articles/kraut02-paradox-revisited-16-20-2.pdf>>. ISSN 1540-4560.
- KŘVOHLAVÝ, J. Moderátor zvládnání záťaže typu sociální opory. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 1999, roč. XLIII, č. 2, s.106 - 118 .

- LEUNG, L. – LEE, P.S.N. Multiple determinants of life quality: the roles of Internet activities, use of new media, social support, and leisure activities. In *Telematics and Informatics* [online]. 2005, vol. 22. [cit. 2010-10-03]. Dostupné na internete: <http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MIimg&_imagekey=B6V1H-4CBVKR5-2-1&_cdi=5675&_user=3838137&_pii=S0736585304000188&_orig=search&_coverDate=08%2F31%2F2005&_sk=999779996&view=c&wchp=dGLbVlb-zSkzS&md5=8042c7f13035c581705de96857723462&ie=/sdarticle.pdf>. ISSN 0736-5853.
- PARKS, M.R. – FLOYD, K. V. Making friends in cyberspace. In *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. 2006, vol. 1 , no 4. [cit. 2010-10-03]. Dostupné na internete: <<http://jcmc.indiana.edu/vol1/issue4/parks.html>>. ISSN 1083-6101.
- PEMPEK, T.A. – YERMOLAYEVA, Y.A. – CALVRERT, S.L. College students' social networking experiences on Facebook. In *Journal of Applied Developmental Psychology* [online]. 2009, vol. 30 , no 3 . [cit. 2010-27-09]. Dostupné na internete: <http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6W52-4VBWPCV-1&_user=3838137&_coverDate=06%2F30%2F2009&_alid=1064271552&_rdoc=7&_fmt=high&_orig=search&_cdi=6558&_sort=r&_docanchor=&view=c&_ct=445&_acct=C000061500&_version=1&_urlVersion=0&_userid=3838137&md5=00a5cdcafb9014883e400b9fc185fab>. ISSN 0193-3973.
- PREZZA, M. – PACILLI, M.G. – DINELLI, S. Loneliness and new technologies in a group of Roman adolescents. In *Computers in Human Behavior* [online]. 2004, vol. 20 [cit. 2010-10-03]. Dostupné na internete: <http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MiamiImageURL&_imagekey=B6VDC-4B22VWH-1-4&_cdi=5979&_user=3838137&_pii=S0747563203000797&_check=y&_orig=search&_coverDate=09%2F30%2F2004&view=c&wchp=dGLbVzz-zSkzV&md5=02ac2e03d58e6659faf1b11cd9858af2&ie=/sdarticle.pdf>. ISSN 0747-5632.
- SHAW, L.H. – GRANT, L.M. In Defense of the Internet: The Relationship between Internet Communication and Depression, Loneliness, Self-Esteem, and Perceived Social Support. In *Cyberpsychology and Behavior* [online]. 2002, vol. 5, no 2. [cit. 2010-10-03]. Dostupné na internete: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=7&hid=11&sid=efdd842b-92c2-4fe1-ab3a-4cf04d176b16%40sessionmgr4>>. ISSN 2152-2723.

- SCHRAGGEOVÁ, M. Niektoré charakteristiky sociálnej podpory u absolventov vysokých škôl. In *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. ISSN 055-5574, 1993, roč.28, č. 3, s.232 - 243
- SIGMAN, A. Well Connected?: The Biological Implications of 'Social Networking'. In *Biologist* [online]. 2009, vol. 56, no. 1 [cit. 2009-30-10]. Dostupné na internete: <[http://www.scribd.com/doc/12706797/Decline-In-FacetoFace-Contact-Linked-to-Biological-Changes-in-Humans-As-Social-Networking-Increases->](http://www.scribd.com/doc/12706797/Decline-In-FacetoFace-Contact-Linked-to-Biological-Changes-in-Humans-As-Social-Networking-Increases-)
- SMEDEMA, S.M. – McKENZIE, A. R. The relationship among frequency and type of internet use, perceived social support, and sense of well-being in individuals with visual impairments.. In *Disability & Rehabilitation* [online]. 2010, vol. 32, issue 4 [cit. 2010-10-03]. Dostupné na internete: <<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=5&hid=12&sid=efdd842b-92c2-4fe1-ab3a-4cf04d176b16%40sessionmgr4&bdata=JnNpdGU9ZWWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=47354908>>
- SNOPEK, M. - HUBLOVÁ, V. Sociální opora a její vztah k životní spokojenosti, sebehodnocení a osobnosti u adolescentů: Rodové rozdíly. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 2008, roč. LII, č. 5, s.500 - 509 .
- ŠMAHEL, D. Specifika elektronické komunikace. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 2001, roč. XLV, č. 3, s. 252- 258.
- ŠMAHEL, D. Komunikace adolescentů v prostředí internetu. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 2003, roč. XLVII, č. 2, s. 144 - 155 .
- ŠOLCOVÁ, I. – KEBZA, V. Sociální opora jako významný protektivní faktor. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 1999, roč. XLIII, č. 1, s.19 - 35 .
- ŠOLCOVÁ, I. – KEBZA, V. Prediktory sociální opory u české populace. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 2003, roč. XLVII, č. 3, s.218 - 227 .
- SUBRAHMANYAM, K. – PEICH, S. M. – WAECHTER, N. – ESPINOZA, G. Online and offline social networks: use of social networking sites by emerging adults. In *Journal of Applied Developmental Psychology* [online]. 2008, vol. 29 , no. 6 [cit. 2010-10-03]. Dostupné na internete: <http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MiamiImageURL&_imagekey=B6W52-4T718PY-2-9&_cdi=6558&_user=3838137&_pii=S0193397308000713&_check=y&_orig=search

&_coverDate=12%2F31%2F2008&view=c&wchp=dGLbVzz-zSkzV&md5=9b1a96c4d04e2c5dfc354efdf6785165&ie=/sdarticle.pdf>. ISSN 0193-3973.

SUBRAHMANYAM, K. – GREENFIELD, P. – KRAUT, R – GROSS, E. The impact of computer use on children's and adolescents' development. In *Journal of Applied Developmental Psychology* [online]. 2001, vol. 22 [cit. 2010-10-03]. Dostupné na internete:<http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MiamiImageURL&_imagekey=B6W52-430XPXV-3-3&_cdi=6558&_user=3838137&_pii=S0193397300000630&_check=y&_orig=search&_coverDate=02%2F28%2F2001&view=c&wchp=dGLbVzz-zSkzV&md5=d3e4403feaefca7c5b25a08e9cf8d85&ie=/sdarticle.pdf>. ISSN 0193-3973.

TOMAI, M. – ROSA, J. – MEBANE, M.E. – D'ACUNTI, A. – BENEDETTI, M. – FRANCESCATO, M. Virtual communities in schools as tools to promote social capital with high schools students. In *Computers & Education* [online]. 2010, vol. 54, no.1 [cit. 2009-27-10]. Dostupné na internete: <http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VCJ-4X8HGN3-2&_user=3838137&_coverDate=09%2F20%2F2009&_alid=1066588413&_rdoc=6&_fmt=high&_orig=search&_cdi=5956&_docanchor=&view=c&_ct=24&_acct=C000061500&_version=1&_urlVersion=0&_userid=3838137&md5=4a2b04bba42c3fef7cdd803e45bd44f1>. ISSN 0360-1315.

VYBÍRAL, Z. Mění se lidská psychika v éře internetu?. In *Psychologie dnes* [online]. 2001, vol. 7, no. 3 [cit. 2009-28-10]. Dostupné na internete: <<http://psych.fss.muni.cz/vybiral/download.php?soubor=6>>. ISSN 1212-9607.

VYBÍRAL, Z. – ŠMAHEL, D. Komunikace uživatelů internetu: Co výzkumy zjistily a jaký výzkum potřebujeme?. In *Psychologie dnes* [online]. 2003, vol. 7, no. 3 [cit. 2009-28-10]. Dostupné na internete: <<http://psych.fss.muni.cz/vybiral/storage/2003%20Komunikace%20na%20internetu.doc>>. ISSN 1212-9607.

VACULÍK, M. – HUDEČEK, T. Vývoj partnerských vztahů vzniknutých v prostředí internetu. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 2005, roč. XLIX, č. 2, s.157 - 175 .

- VACULÍK, M. – DUŠKOVÁ, M. Psychologické aspekty on-line komunikace prostřednictvím internetu na tzv.chatech. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 2005, roč. XLIX, č. 2, s.157 - 175.
- VALKENBURG, P.M. – PETER, J. Online communication and adolescent well-being: Testing the stimulation versus the displacement hypothesis. In *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. 2007, vol. 12(4) , no. 2 [cit. 2009-05-11].
Dostupné na internete: <<http://jcmc.indiana.edu/vol12/issue4/valkenburg.html> >
- VELENZUELA, S. – PARK, N. – KEE, K.F. Is There Social Capital in a Social Network Site?: Facebook Use and College Students' Life Satisfaction, Trust, and Participation. In *Journal of Computer Communication* [online]. 2009, vol. 14 [cit. 2009-30-10].
Dostupné na internete:
<<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/122530885/PDFSTART>>. ISSN 1083-6101.
- VÝROST, J. Aplikovaná sociální psychologie II. Praha : Grada, 2001, 260 s. ISBN 80-247-0042-5.
- WILLIAMS, D. The Impact of Time Online: Social Capital and Cyberbalkanization. In *CyberPsychology & Behavior* [online]. 2007, vol. 8, p. 580–584. [cit. 2010-03-02].
Dostupné na internete: < <http://dmitriwilliams.com/research.html>>.
- WILLIAMS, D. On and off the 'net: Scales for social capital in an online era. In *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. 2006, vol.11 (2) , no.11 [cit. 2010-03-02]. Dostupné na internete: < <http://jcmc.indiana.edu/vol11/issue2/williams.html>>. ISSN 1083-6101.
- ZHAO, S – GRASMUCK, S – MARTIN, J. Identity construction on Facebook: Digital empowerment in anchored relationships. In *Computers in Human Behavior* [online]. 2008, vol. 24, no 5. [cit. 2010-27-09]. Dostupné na internete:
<http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VDC-4S2VRJ0-1&_user=3838137&_coverDate=09%2F30%2F2008&_alid=1064271552&_rdoc=6&_fmt=high&_orig=search&_cdi=5979&_sort=r&_docanchor=&view=c&_ct=445&_acct=C000061500&_version=1&_urlVersion=0&_userid=3838137&md5=f86ef85e10b265b7bed75d2faa95d50c>. ISSN 0747-5632.
- XIE, B. Multimodal Computer-Mediated Communication and Social Support among Older Chinese Internet Users. In *Journal of Computer Communication* [online]. 2008, vol. 13 [cit. 2009-30-10]. Dostupné na internete: <<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/119414163/PDFSTART>>.